

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм
Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної
програми Валентина ДЕМКО

(підпис) (ім'я та прізвище)

«16» вересня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
Лариса БОЛТЯНСЬКА

(підпис) (ім'я та прізвище)

«18 » вересня 2024 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
на підготовку кваліфікаційної роботи для здобувачів
ступеня вищої освіти «Бакалавр»

здобувача вищої освіти Бобровського Івана
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Рекреаційний потенціал Ізраїлю, використання для туристичної та рекреаційної діяльності»

керівник роботи д.е.н., професор Денис Єременко
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ректора університету від «13» вересня 2024 року №418-С

2. Строк подання кваліфікаційної роботи 12 червня 2025 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: науково-теоретична література;
статистичні дані України; статистичні дані області; статистична звітність суб'єкта
господарювання

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження рекреаційного потенціалу

Розділ 2. Теоретичні засади дослідження рекреаційного потенціалу

Розділ 3. Проектно-рекомендаційні напрями розвитку рекреаційного потенціалу Ізраїлю

Висновки.

Список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу: 7 рисунків, 9 таблиць

6. Дата видачі завдання «18» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
1	Затвердження плану роботи	30.09.2024 р.	
2	Розділ 1. Теоретичні засади дослідження рекреаційного потенціалу	28.03.2025 р.	
3	Розділ 2. Теоретичні засади дослідження рекреаційного потенціалу	24.04.2025 р.	
4	Розділ 3. Проектно-рекомендаційні напрями розвитку рекреаційного потенціалу Ізраїлю	30.05.2025 р.	
5	Висновки, список використаних джерел	14.06.2025 р.	
6	Перевірка на плагіат	13.06.2025 р.	

Здобувач вищої освіти

_____ Іван БОБРОВСЬКИЙ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ Денис ЄРЕМЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм
Спеціалізація (за наявності) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Лариса БОЛТЯНСЬКА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

« 19 » червня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему «Рекреаційний потенціал Ізраїлю, використання для туристичної
та рекреаційної діяльності»

Здобувач вищої освіти:

_____

(підпис)

Іван БОБРОВСЬКИЙ

(ім'я та прізвище здобувача)

Керівник:

_____

(підпис)

д.е.н., професор Денис ЄРЕМЕНКО

(учене звання, науковий ступінь, ім'я та прізвище)

Запоріжжя, 2025 р.

ЗМІСТ

Вступ	2
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження рекреаційного потенціалу	4
1.1 Основні рекреаційні точки Ізраїлю: курорти, визначні пам'ятки, міста	8
1.2 Вплив рекреаційного навантаження на природне середовище	19
1.3. Роль державної політики у формуванні рекреаційного потенціалу	20
РОЗДІЛ 2. Теоретичні засади дослідження рекреаційного потенціалу	27
2.1 Поняття та структура рекреаційного потенціалу	27
2.2 Рекреаційний потенціал країни як ресурс формування конкурентоспроможного туризму	36
2.3 Цифровізація у сфері туризму: перспективи для Ізраїлю	45
РОЗДІЛ 3. Проектно-рекомендаційні напрями розвитку рекреаційного потенціалу ізраїлю	49
3.1 Домінантні напрями туристичного розвитку Ізраїлю	49
3.2 Туризм в Ізраїлі: сучасний стан і перспективи розвитку	59
3.3 SWOT-аналіз рекреаційного потенціалу Ізраїлю	69
Висновок	72
Список використаних джерел	75

ВСТУП

Постановка проблеми. У ХХІ столітті туризм перетворився на один із провідних секторів світової економіки, а ефективне використання рекреаційного потенціалу стало ключовим чинником розвитку національних і регіональних економік. Особливої уваги заслуговують країни з унікальними природними, культурними та історичними ресурсами, до яких належить Ізраїль. Попри значний туристичний інтерес до країни, її рекреаційний потенціал не завжди використовується повною мірою. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження та удосконалення механізмів його раціонального використання.

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності туристичного освоєння територій з багатим рекреаційним потенціалом, особливо в умовах зростаючої конкуренції на світовому туристичному ринку. Ізраїль має надзвичайно вигідне географічне розташування, поєднання природних, культурно-історичних, релігійних ресурсів, однак існує потреба у розробці нових підходів до оптимального використання цих ресурсів в умовах сталого розвитку.

Об'єкт дослідження. Рекреаційний потенціал території як складова просторового розвитку.

Предмет дослідження. Особливості формування, оцінювання та використання рекреаційного потенціалу Ізраїлю для туристичної та рекреаційної діяльності.

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження рекреаційного потенціалу Ізраїлю та розробка рекомендацій щодо його ефективного використання у сфері туризму та рекреації.

Завдання дослідження

- 1) Розглянути теоретико-методологічні основи вивчення рекреаційного потенціалу;
- 2) Проаналізувати природно-географічні та культурно-історичні ресурси Ізраїлю;
- 3) Визначити сучасний стан туристичної інфраструктури та особливості функціонування туризму в Ізраїлі;

4) Виявити основні проблеми у використанні рекреаційного потенціалу;

5) Запропонувати напрями та заходи для ефективного освоєння і просування туристичного продукту Ізраїлю.

Методи і прийоми дослідження. У роботі використано такі наукові методи:

- аналіз і синтез наукової літератури;
- статистичний аналіз та порівняльний метод;
- картографічне моделювання;
- систематизація та узагальнення даних;
- метод експертного оцінювання.

Практичне значення роботи. Отримані результати можуть бути використані органами туристичного планування, туристичними компаніями, а також при розробці маркетингових стратегій щодо просування туристичних продуктів Ізраїлю. Крім того, матеріали роботи можуть слугувати базою для подальших досліджень у галузі географії туризму та рекреації.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ присвячений теоретичному аналізу понять і методів дослідження рекреаційного потенціалу. У другому розділі подано аналіз природних і культурних рекреаційних ресурсів Ізраїлю, а також поточного стану туризму. У третьому розділі запропоновано рекомендації та перспективні напрями розвитку туристично-рекреаційної діяльності в Ізраїлі. Відомості про роботу: 65 с.; 7 рис.; 9 табл.; 30 джерел літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1 Основні рекреаційні точки Ізраїлю: курорти, визначні пам'ятки, міста

Ізраїль – це компактна, витягнута країна з напівпосушливим кліматом, розташована на південному сході узбережжя Середземного моря. Близько 35 століть тому єврейський народ залишив кочове життя, оселився на цій землі та сформував тут свою націю. Саме в Ізраїлі зародилась і збереглась національна, релігійна та культурна самобутність євреїв. Навіть після вимушеної еміграції значної частини населення, фізичне та духовне єднання з цією землею зберігалось століттями. У 1948 році, після створення Держави Ізраїль, було відновлено єврейську державність, втрачену понад 2000 років тому[1].

Рис. 1.1 – Географічне розташування Ізраїлю

Ізраїль розташований у південно-західній Азії, на межі трьох континентів – Азії, Африки та Європи. Країна займає стратегічно важливу територію на південно-східному узбережжі Середземного моря. Ізраїль межує з такими країнами, як Ліван на півночі, Сирія на північному сході, Йорданія на сході та Єгипет на південному заході.

За формою Ізраїль – витягнута країна, протяжністю близько 470 км з півночі на південь і до 135 км завширшки в найширшій точці. Незважаючи на свої компактні розміри, Ізраїль має надзвичайно різноманітний рельєф. На півночі країни простягаються високогір'я з лісами і родючими долинами, серед яких вирізняється Галілея. Центральна частина Ізраїлю представлена пагорбами та горами Самарії та Юдеї. На сході розташована річка Йордан і долина, що веде до Мертвого моря – найнижчої точки на планеті (понад 430 м нижче рівня моря). На південь простирається пустеля Негев – гірський і посушливий регіон, що займає близько половини всієї території країни[1].

Важливою топографічною особливістю є узбережжя Середземного моря, яке простягається на понад 270 км і є місцем зосередження більшості міст, промислових об'єктів і транспортної інфраструктури.[1]

Клімат Ізраїлю варіюється від середземноморського на узбережжі до пустельного на півдні країни. Середземноморський клімат на прибережній рівнині характеризується теплим, сухим літом та м'якою, дощовою зимою. У гірських районах переважає більш помірний клімат із прохолодними зимами та жарким літом. У пустельних регіонах півдня спостерігається різкий контраст між високими денними температурами і прохолодними ночами, з мінімальною кількістю опадів. У північних регіонах випадає до 70 см опадів на рік, тоді як на крайньому півдні – лише близько 2,5 см. Регіональні кліматичні умови різноманітні: на узбережжі літо спекотне, зима волога; у гірських районах – тепле літо й прохолодна зима з дощем і снігом; в долині Йордану – сухе літо й м'яка зима; а на півдні – спекотні дні й прохолодні ночі впродовж усього року.

Завдяки поєднанню тропічних, середземноморських та пустельних кліматичних зон, Ізраїль має надзвичайне біорізноманіття. Тут мешкає понад 500

видів птахів, близько 200 видів ссавців і плазунів, а також понад 2 600 видів рослин, із яких 150 – ендеміки, що не зустрічаються більше ніде у світі.

З метою охорони довкілля було створено понад 150 природних заповідників і 65 національних парків. Вони охоплюють майже 1000 км² і захищають унікальні ландшафти, флору і фауну, а також історичні пам'ятки.

Ізраїль відчуває постійний дефіцит природної прісної води. Традиційними джерелами водопостачання є озеро Кінерет (Галілейське море), підземні водоносні горизонти та річка Йордан. З метою збереження ресурсів та задоволення зростаючих потреб населення країна впровадила Національний водовід – інженерний проєкт, який транспортує воду з півночі на південь[2].

Також широко використовуються інноваційні технології, такі як опріснення морської води та повторне використання очищених стічних вод. Ізраїль – світовий лідер у сфері водозбереження та водних інновацій.

Ізраїль – це держава іммігрантів. З моменту створення у 1948 році його населення зросло майже вдсятеро, досягши 7,8 мільйона осіб. Населення країни – це мозаїка етнічних груп, мов, релігій та традицій. Євреї складають приблизно 75,4% населення, тоді як арабське населення становить близько 24,6%.[2]

Більшість населення (приблизно 90%) проживає у міських поселеннях – близько 200 міст, деякі з яких мають давнє історичне значення. Близько 5% мешканців живуть у колективних сільськогосподарських громадах – кібуцах та мошавих.

Ізраїль є парламентською демократією. Влада розподілена на три гілки – законодавчу, виконавчу і судову. Президент, який виконує переважно символічні функції, є главою держави. Законодавчий орган – Кнесет – налічує 120 депутатів, яких обирають загальним голосуванням кожні 4 роки. Виконавча влада представлена урядом на чолі з прем'єр-міністром, який відповідальний перед парламентом.

Шкільна освіта обов'язкова з п'яти до вісімнадцяти років і є безкоштовною. Більшість дітей відвідують дошкільні заклади з трьох років. Вища освіта представлена університетами, дослідницькими центрами та

професійними коледжами. Ізраїль відомий своїми науковими досягненнями, зокрема в галузях високих технологій і прикладних наук.

Таблиця 1.1

Найбільші міста Ізраїлю [2]

№	Назва міста	Коментар
1	Єрусалим	офіційна столиця країни з населенням понад 788 тис. осіб. Має релігійне й історичне значення ще з часів царя Давида, понад 3000 років тому. Сьогодні Єрусалим є найбільшим містом країни, а також адміністративним і культурним центром.
2	Тель-Авів-Яффо	засноване в 1909 році як перше сучасне єврейське місто. Сьогодні воно є комерційним, промисловим і культурним серцем Ізраїлю, населення – понад 404 тис. осіб.
3	Хайфа	велике середземноморське портове місто та індустріальний центр півночі, з населенням понад 268 тис. осіб.
4	Беер-Шева	головне місто південного Ізраїлю з населенням понад 195 тис. осіб, яке виконує функції регіонального адміністративного й культурного центру.

З 1995 року в Ізраїлі діє закон про обов'язкове медичне страхування, що гарантує всім громадянам базовий пакет медичних послуг. Медичну допомогу надають чотири основні медичні організації. Очікувана тривалість життя: 83,4 роки для жінок і 79,7 – для чоловіків; дитяча смертність – лише 4 на 1000 новонароджених.

Система соціального захисту регулюється законом і включає допомогу пенсіонерам, самотнім батькам, дітям, молоді, а також програми з лікування залежностей. Національний інститут страхування надає пільги безробітним, допомоги при народженні дитини, пенсії та інші види підтримки для постійних мешканців.[2]

Ізраїльська промисловість орієнтується на високотехнологічне виробництво – медична електроніка, агротехніка, програмне забезпечення, хімія, телекомунікації. Ставка робиться на інновації з високою доданою вартістю.

Попри обмеженість води і ґрунтів, Ізраїль задовольняє до 93% власних продовольчих потреб. Основу аграрного експорту складають фрукти, овочі, квіти, тоді як зерно, м'ясо і кава імпортуються.

Ізраїльська культура – це результат багатовікової історії, впливу численних народів і культур, об'єднаних в одне суспільство. Тут мирно співіснують традиції понад 70 країн. Розмаїття проявляється в літературі, мистецтві, музиці, театрі, ЗМІ, музеях і галереях. Офіційні мови – іврит і арабська, хоча в повсякденному житті можна почути десятки інших мов.[2]

Ізраїль, незважаючи на свої скромні розміри, є унікальним осередком рекреаційних ресурсів – від пляжного відпочинку до релігійного паломництва та медичного туризму. Поєднання природних багатств, історичної спадщини та сучасної інфраструктури робить країну привабливою для туристів з усього світу.[3]

Туристична інфраструктура Ізраїлю є сучасною, динамічною та відповідає міжнародним стандартам. Основні характеристики:

1) Транспортна доступність: міжнародні аеропорти Бен-Гуріон (поблизу Тель-Авіва) та Овда (поблизу Ейлата), розвинена автобусна та залізнична мережа, прокат авто.

2) Житло: широкий вибір – від хостелів до п'ятизіркових готелів, курортних комплексів і кібуців.

3) Медичні послуги: клініки світового рівня, що підтримують медичний туризм.

4) IT і сервіси: цифрові гіді, бронювання онлайн, мобільні застосунки для туристів.

Разом із тим, інфраструктура в окремих регіонах (особливо в зонах конфлікту або біля кордонів) потребує додаткової підтримки й розвитку.

За останні роки Ізраїль демонструє стабільне зростання туристичного потоку (за винятком періодів ескалації конфліктів та пандемії COVID-19). За даними Міністерства туризму Ізраїлю[3]:

Таблиця 1.2

Динаміка в'їзного туризму до Ізраїлю

Рік	Кількість туристів, млн	Основні країни походження	Доходи від туризму, \$
2019	4,5	США, Франція, Росія	6,2 млрд
2020	0,9	США, Франція	1,3 млрд
2021	1,2	Франція, Німеччина	2,1 млрд
2022	2,9	США, Німеччина	4,5 млрд
2023	3,6	США, Франція	5,3 млрд

Найвищий туристичний потік спостерігався у 2019 році, до пандемії COVID-19. У 2020 році відбувся різкий спад (понад у 5 разів), що пов'язано з глобальними карантинними обмеженнями. Поступове відновлення триває з 2021 року. У 2023 році кількість туристів досягла 80% від доковідного рівня. США залишаються стабільним лідером серед країн-постачальників туристів, Франція — на другому місці.

1) У 2019 році країну відвідали понад 4,5 млн туристів, що стало рекордом.

2) Основні країни-постачальники туристів: США, Франція, Німеччина, Велика Британія, Італія.

3) Переважають види туризму: релігійний, культурно-пізнавальний, пляжний, медичний та лікувальний.

Україна стабільно входить до топ-10 країн, громадяни яких відвідують Ізраїль. Після 2011 року, коли було скасовано візовий режим між Україною та Ізраїлем, потік українських туристів помітно зріс.

Високий туристичний сезон в Ізраїлі — це весна і осінь. Відповідно, найкраще їхати в Ізраїль з березня по травень і з вересня по листопад. Влітку в Ізраїлі буває занадто жарко, а взимку в Ізраїлі — в основному лікування та екскурсійна програма[4]

В Ізраїлі 4 моря і на кожному з них є курорти і свої особливості:

- Мертве море: курорт ЕйнБокек;
- Червоне море: курорт Ейлат;
- Галілейське море (Озеро Кінерет): курорт Тверія;
- Середземне море: Тель-Авів, Нетанія, Герцлія, Ашкелот, Хайфа.

Таблиця 1.3

Найвідоміші курорти, види туризму та унікальні пам'ятки:

Курорти	Види туризму	Унікальні пам'ятки
<u>Мертве море</u>	Оздоровчий туризм, лікування шкіри та дихальних шляхів	Унікальний солоний басейн, мінеральні грязі, найнижча точка суші
Ейлат	Пляжний відпочинок, дайвінг, коралові рифи	Червоне море, коралові пляжі, пустельний ландшафт
Тверія (Галілейське море)	Кліматолікування, СПА-комплекси	Прісне озеро, теплий клімат, релігійні місця
Назарет	Релігійний туризм (християнські святині)	Місце Благовіщення, архітектурні пам'ятки
Хайфа	Поеднання пляжного і релігійного туризму	Гора Кармель, Бахайські сади, Середземне море
Тель-Авів	Урбаністичний, пляжний, гастрономічний туризм	Сучасна архітектура, пляжі, нічне життя
Єрусалим	Паломництво, культурно-релігійний туризм	Старе місто, Храм Гробу Господнього, Стіна Плачу

Розташований на південному краю країни, на узбережжі Червоного моря, Ейлат є головним морським курортом Ізраїлю. Це місце приваблює теплим кліматом цілий рік, кришталево чистою водою, кораловими рифами, дайвінгом та віндсерфінгом. Тут також діють численні готелі, акваріуми, торговельні центри та розважальні комплекси.

Одне з найунікальніших місць на планеті – найнижча точка суші та природне джерело мінералів. Вода Мертвого моря має надзвичайну щільність і високу концентрацію солей, що дозволяє триматися на поверхні. Курорти в цьому регіоні спеціалізуються на лікуванні шкірних та ревматичних захворювань, а також пропонують спа-процедури на основі грязей і солей.[4]

Місто розташоване на західному березі Галілейського моря (озера Кінерет) і є важливим курортом мінеральних джерел. Крім цього, Тверія має велике історичне і релігійне значення, є місцем паломництва та духовного відпочинку.

Столицею Ізраїлю є Єрусалим, однак головним діловим і економічним центром країни вважається Тель-Авів.

Громадянам України для поїздки до Ізраїлю не потрібна віза – достатньо мати закордонний паспорт. Водночас варто враховувати, що служби безпеки в аеропортах Ізраїлю здійснюють суворі перевірки пасажирів, особливо тих, хто прибуває чи відлітає. Це робиться з метою забезпечення безпеки усіх мандрівників, тож потрібно бути готовим до детального огляду багажу та проходження співбесіди.

Час авіаперельоту з України до Ізраїлю зазвичай становить близько 3–4 годин. Туристи, які прямують на курорти Червоного моря, прибувають до міжнародного аеропорту Овда. Для відпочинку на узбережжі Середземного моря основним пунктом прильоту є міжнародний аеропорт Бен-Гуріон.[5]

Середземноморське узбережжя Ізраїлю простягається на понад 190 км і є однією з головних туристичних зон країни. Це регіон з м'яким середземноморським кліматом, теплим морем, чистими піщаними пляжами та розвиненою інфраструктурою для відпочинку й оздоровлення.

Тель-Авів – це не лише ділова та культурна столиця Ізраїлю, але й один з головних курортів на Середземному морі. Тут поєднуються сучасна архітектура, жваве нічне життя та доглянуті пляжі з численними кафе, барами й спортивними майданчиками. [4]

Тель-Авів також відомий як центр молодіжного та подієвого туризму. Більшість готелів зосереджена вздовж його прибережної зони. Місто пропонує туристам 14 кілометрів упорядкованих пляжів із білим піском та всією необхідною інфраструктурою. Це динамічний курорт, що живе цілодобово. Хоча відпочинок тут вважається не з дешевих, Тель-Авів здатен задовольнити потреби мандрівників різного рівня – від бюджетних туристів до гостей, які шукають високий рівень сервісу.[5]

Рис. 1.2 – Зображення центру Тель-Авіву

Герцлія – престижний курорт на Середземному морі, розташований між Тель-Авівом (12 км) і Нетанією. Хоча офіційно місто було засноване лише у 1924 році за ініціативи американського єврейського товариства, поселення на цій території існували ще тисячі років тому. Статус міста Герцлія отримала приблизно 60 років тому, але за цей час змогла перетворитися на один із найрозвиненіших і заможніших центрів Ізраїлю. Її часто називають «багатшою сестрою Тель-Авіва».[6]

Герцлія розташована на північ від Тель-Авіва, це престижне курортне місто приваблює туристів розкішними готелями, яхтовим портом, торговими центрами та спа-комплексами. Герцлія ідеально підходить для спокійного сімейного відпочинку, а також для оздоровлення.

Сьогодні Герцлія є другим за значенням фінансовим центром країни, осередком високих технологій – ізраїльською «Силіконовою долиною» – і популярним місцем для відпочинку та оздоровлення. Найелітнішим районом міста вважається Герцлія-Пітуах – так зване «селище мільйонерів», де розташований шестивкілометровий пляж, розкішна набережна з численними готелями, ресторанами та розважальними закладами.[6]

Герцлія також має власний порт для яхт – найбільшу марину на Близькому Сході, з близько 800 місцями для швартування суден різного класу. Влітку набережна перетворюється на місце для проведення концертів, фестивалів,

спортивних заходів та ярмарків. Туристи можуть орендувати яхту, вирушити в морську подорож з капітаном або самотійно, а також спробувати себе у водних розвагах: каякінгу, риболовлі, катанні на водних бананах чи гірках.

Окремої уваги заслуговує Герцлійський медичний центр, розташований у прибережній зоні. Це багатопрофільна клініка міжнародного рівня, яка спеціалізується на складних захворюваннях серцево-судинної системи, хребта та шкіри.

Ізраїльський уряд активно інвестує в розвиток Герцлії: фінансуються культурні заклади, музеї, а також археологічні дослідження та охорона історичних пам'яток.[7]

Поруч із містом розташовані кілька національних парків. Найвідоміший – парк «Аполлонія», розташований на північ від Герцлії, де колись існувало середньовічне місто з фортецею хрестоносців (1241–1265 рр.). З парку відкриваються вражаючі краєвиди на Яффу і Кейсарію. Тут збереглися залишки укріплень, а також стародавня скляна піч, у якій візантійці випікали скло і кераміку.

Популярним туристичним об'єктом є й так званий «Будинок динозаврів» – природна печера, випадково знайдена в скелях під час видобутку пісковика.

Не менш цікавими для відвідувачів є національні парки «Герцлія» та «Яркон і Тель-Афек», які розташовані неподалік.

Герцлія – це поєднання престижного відпочинку, розвиненої інфраструктури, історичної глибини та сучасного ритму життя.

Нетанія – популярне курортне місто Ізраїлю, розташоване на узбережжі Середземного моря. Його вигідне географічне положення поблизу основних туристичних об'єктів робить його зручною базою для екскурсійних турів по країні, що активно використовують туроператори.[8]

Окрім культурної насиченості, Нетанія чудово підходить для недорогого пляжного відпочинку. Однією з особливостей місцевого узбережжя є те, що пляжі розташовані під прибережною скелею, а спуск до них здійснюється за

допомогою спеціального ліфта. Тому при виборі готелю важливо звертати увагу не лише на відстань до моря, а й до найближчого ліфту.

Житловий фонд Нетанії представлений здебільшого готелями категорій 2–4 зірки; п'ятизіркових закладів усього три. Місто приваблює молодь завдяки активному нічному життю, довгим прогулянковим набережним, численним кафе й ресторанам, а також демократичним цінам.

Визначні місця та розваги серед популярних туристичних локацій[7]:

- заповідник Бейтан-Аарон,
- фортеця Ум-Халед,
- національний парк Кейсарія,
- музей Ха-Шарон,
- краєзнавчий музей Тель-Монд,
- ферма папуг у Кфар-Гес,
- «Палац на рифі»,
- античний амфітеатр царя Ірода,
- історичні храми, синагоги,
- залишки римських і візантійських мурів,
- іподром і стародавні акведуки.

Нетанія також славиться своєю музеєфікацією: тут варто відвідати Бейт-Хагдудім, музей Пнінат-Шівтеа-Ізраель, Музей археології, природи й мистецтв, а також Муніципальну художню галерею. Культурне життя міста підтримується через Центр єменського фольклору й місцевий культурний центр.[9]

Активний відпочинок для любителів спорту та екстриму доступні:

- віндсерфінг,
- вітрильний спорт,
- дельтапланеризм,
- рибалка,
- кінний спорт.

Місто має розвинену спортивну інфраструктуру: школу верхової їзди, фітнес-центри, тенісні корти, боулінг-клуби, майданчики для сквошу, картодром і навіть джип-тури.

Нічне життя Нетанії вирує до самого ранку – численні бари, дискотеки, концертні заходи просто неба на площі Кікар, тематичні вечори та фестивалі створюють атмосферу постійного свята.

Окрім цього, неподалік від міста розташовані термальні джерела Хамей-Гааш, де туристи можуть пройти оздоровчі процедури.

Хайфа – місто, розташоване на мальовничих схилах гори Кармель та на узбережжі Середземного моря. Більшість готелів розміщено на висоті, подалі від пляжної зони. Безпосередньо на березі знаходиться лише один п'ятизірковий готель – Leonardo Haifa. Сюди приїжджають переважно ті, хто шукає спокійний відпочинок або бажає пройти оздоровчі процедури.

Попри те, що Хайфа не є класичним пляжним курортом, місто може похвалитися чудовими безкоштовними піщаними пляжами. Найвідомішим серед них є пляж у районі Бат-Галім, відомий своїм спокійним морем, що робить його ідеальним для родинного відпочинку. Тут є майданчики для дітей, прокат водного спорядження та можливість орендувати човни. Пляж «Кирьят-Хаїм» також популярний, але має особливий режим – жінки та чоловіки відвідують його у різні дні. Він працює цілий рік, обладнаний зонами для пікніків, газонами для засмагання, місцями для риболовлі та навіть мангалами.[8]

Найбільшим міським пляжем є «Дадо-Замір», уздовж якого простягнулася сучасна набережна з кафе й ресторанами. У літній період тут проходять концерти та фольклорні вечори. Частина пляжу залишена у природному стані – для серфінгістів або тих, хто шукає усамітнення. Це – найчистіший пляж міста. Інший спокійний варіант – пляж «Ха-Шакет», назва якого перекладається як «тихий». Він також функціонує за принципом роздільного відвідування. А пляж «Кармель» відомий зручною інфраструктурою, магазинами, ресторанами, спортмайданчиками, хоч море тут менш спокійне[8].

Центральна природна домінанта Хайфи – гора Кармель. Саме на її схилах розташовані світові знамениті Бахайські сади, що внесені до списку спадщини ЮНЕСКО. Їх називають восьмим чудом світу. Тут також знаходиться усипальниця Баба – пророка і засновника бахаїзму. Поруч – монастир кармелітів Стелла Маріс, святиня для католиків. Зі спостережного майданчика біля

монастиря відкривається панорама на затоку. Спуститися вниз можна фунікулером або пішки. Поблизу також знаходиться печера пророка Іллі, де можна помолитися та залишити записку в стіні (вхід розділений за статтю, чоловіки мають входити з покритою головою).

Рис. 1.3 – Зображення міста Хайфа, Ізраїль

У університеті Хайфи діють одразу кілька культурних закладів: Художня галерея, Музей мистецтв, Археологічний музей імені Рувена та Едіт Ехт. Поруч знаходиться музей просто неба "Стежка поколінь", що демонструє історичні періоди життя в регіоні. Також на території розкинувся природний парк «Кармель», площею 6 км² – з пішохідними маршрутами, пам'ятками, зоною відпочинку та мальовничими видами, за які його прозвали «Маленькою Швейцарією».

Особливої уваги заслуговує Національний музей науки, технологій та космосу, де інтерактивні експозиції знайомлять з основами фізики та природознавства. Тут є зала голограм, ілюзій, дзеркальна кімната, а біля входу – пальми, посаджені Альбертом Ейнштейном.[9]

Таблиця 1.4

Музеї Хайфи як об'єкти культурної інфраструктури Ізраїлю

Меморіальний музей імені Мане Каца,	Музей японського мистецтва Тікотін,
Музей стародавньої історії в парку «Сад матері»,	Залізничний музей,
Музей нелегальної імміграції та військово-морського флоту,	Художній музей,
Музей історії виробництва оливкової олії,	Музей музичних інструментів народів світу.

Бат-Ям – це курорт межує з Тель-Авівом і є хорошим варіантом для бюджетного відпочинку. Тут розташовані широкі пляжі, парки, кафе та заклади харчування. Бат-Ям зберіг атмосферу невеликого приморського міста, де можна спокійно відпочити.

Ашдод – один із найстаріших міст Ізраїлю, що також виконує функції великого порту. Туристи цінують Ашдод за його пляжі з білосніжним піском, археологічні пам'ятки, музеї та зручне розташування – всього за годину їзди від Єрусалима.

Ашкелон – місто з багатою історією, розташоване на південь від Тель-Авіва. Ашкелон поєднує функції курорту та історичного центру. Тут можна не лише відпочивати на морі, але й відвідати національний парк з руїнами античного міста, амфітеатром і стародавніми стінами.[9]

Тверія – древнє місто і водночас термальний курорт, розташований на березі єдиного прісноводного озера Ізраїлю – Кінерет (Галілейського моря). Це одне зі священних міст юдаїзму, а в околицях знаходяться визначні християнські святині: місце хрещення Ісуса, Капернаум – місто, де Христос вперше зустрів апостолів, тощо.[9]

Завдяки теплому клімату та географічному розташуванню Тверія є курортом, придатним для відпочинку протягом усього року. Вона чудово

підходить як для пляжного відпочинку та оздоровлення (завдяки 17 гарячим мінеральним джерелам), так і для активного дозвілля та екскурсій.

Місто входить до четвірки святих міст Ізраїлю. Тут збереглися численні релігійні й історичні пам'ятки, а також багаті природні ландшафти.

Серед ключових туристичних об'єктів – національний парк Хамат-Тверія, відомий своїми цілющими джерелами та археологічними знахідками – залишками синагог і стародавньою мозаїкою. Парк розташований на місці стародавнього поселення.

Над частиною міста, де збереглися римські руїни, височіє гора Барнік, з якої відкривається панорама на Тверію, руїни монастирів та озеро Кінерет.

Озеро Кінерет, яке також називають Галілейським морем, є популярним місцем відпочинку для ізраїльтян та іноземних туристів. Згідно з Біблією, саме тут Ісус виголошував свої проповіді, здійснював чудеса й зцілення. Нині ж туристи приїждять на берег для купання, засмагання та риболовлі.[10]

Окрім водних процедур, на озері та його околицях доступні каякінг на річці Йордан, велопрогулянки, оренда човнів, а також круїзи до селища Ейн-Гев.

Ейн-Бокек – цілорічний санаторно-курортний комплекс на узбережжі Мертвого моря в Ізраїлі. Постійного населення тут немає, а типова інфраструктура міста-курорту відсутня. Усі послуги зосереджені в межах готелів і лікувальних центрів. Основний акцент робиться на реабілітації та оздоровленні в місцевих клініках. Варто враховувати, що клімат і природні умови Мертвого моря підходять не всім, тому перед поїздкою рекомендується проконсультуватися з лікарем.[9]

Мертве море розташоване на 423 метри нижче рівня світового океану – це найнижча точка суходолу на планеті, яка щороку ще більше знижується через зменшення рівня води. За біблійними переказами, саме на цьому місці колись існували Содом і Гоморра.

Купання в Мертвому морі вимагає обережності: рекомендовано дотримуватись медичних приписів, а не просто проводити час на пляжі. Повітря тут насичене бромом, що сприяє природному оздоровленню.

Курортна зона Ейн-Бокек включає 15 готелів, з яких лише шість мають вихід безпосередньо до моря. Водночас велика різниця між готелями на першій та другій берегових лініях відсутня.

Щороку тисячі людей приїжджають сюди заради лікування, грязьових процедур та SPA-послуг. Узбережжя чисте, пляжі – переважно піщані з кристалами солі, місцями – з ділянками цілющої грязі, доступної для безкоштовного використання.[10]

На курорті діють як громадські, так і приватні пляжі. Вхід на громадські вільний, там доступні душі з прісною водою та туалети. Лежаки й парасолі – за додаткову плату. Приватні пляжі належать готелям, огорожені й мають поліпшену інфраструктуру – користування ними входить у вартість проживання. Якщо готель не має прямого виходу до моря, організоване безкоштовне трансферне сполучення.

Ейн-Геді – природний оазис і заповідник, розташований на західному узбережжі Мертвого моря, в Іудейській пустелі. Поблизу знаходяться руїни стародавнього поселення, яке існувало ще в VII столітті до н.е. Колись це місто було відомим експортером фініків, інжиру, вина, пахощів і особливого виду бальзаму.

У 1953 році тут було засновано кібуц Ейн-Геді, який став продовжувачем історичних традицій. Сьогодні тут вирощують фініки, виробляють мінеральну воду (відоме джерело якнайменше три тисячі років) і косметику на основі мінералів Мертвого моря. У кібуці також є музей, ботанічний сад із кактусами та лікувально-оздоровчий центр із сірководневими ваннами.

Громадський пляж Ейн-Геді безкоштовний, але мінімально обладнаний – лише кілька пластикових парасоль, душ і туалети. Через кам'янисту місцевість рекомендується мати спеціальне взуття. Спуск до води незручний, а саме дно – теж кам'янисте. Набагато краще облаштований приватний пляж при СПА-комплексі Ейн-Геді, де є спеціальні містки для безпечного входу у воду.

Національний заповідник Ейн-Геді відкритий для відвідування з квітня по вересень з 8:00 до 17:00, в інші місяці – до 16:00. Вартість квитка – 29 шекелів, для дітей діє знижка. Квиток також дає змогу оглянути залишки стародавньої

синагоги. Зверніть увагу: каси зачиняються за годину до завершення роботи заповідника. Ботанічний сад кібуцу Ейн-Геді – одна з його головних атракцій, тут зібрано понад 900 видів рослин з різних куточків світу. Ейлат – відомий курортне місто на узбережжі Червоного моря, розташоване на південному краю Ізраїлю. Його відділяє від решти країни безкрайня пустеля Негев, яка займає понад половину території держави. Це місце вражає контрастами: золоті піски, бірюзова вода з кораловими рифами, пурпурові гори та яскраві зелені насадження, що створюють справжній оазис серед пустелі.

Сучасний Ейлат – це центр елітного туризму з добре розвинутою інфраструктурою. Тут переважають розваги, шопінг та природна краса, адже історичних пам'яток майже немає. Курорт приваблює туристів протягом усього року: сонце світить 359 днів на рік, а температура води рідко опускається нижче $+22^{\circ}\text{C}$. Найсприятливіший час для відпочинку – весна (березень–травень) та осінь (жовтень–листопад), коли погода ідеальна, хоча це також період підвищених цін та напливу туристів.

Рис. 1.4 – Зображення міста Ейлат, Ізраїль

Ейлат має статус зони безмитної торгівлі, що робить його ще й привабливим для шопінгу – можна не лише купити сувеніри, а й оновити гардероб за вигідними цінами.

Курорт пропонує два типи пляжів: піщані – в основній міській зоні, та піщано-галькові – на кораловому узбережжі. Загальна протяжність пляжної лінії становить близько 12 км. Усі пляжі облаштовані лежачками, парасольками й кафе.

Курорт умовно поділяється на дві частини: Північний берег і Кораловий пляж. Північна частина – це переважно піщані пляжі в межах міста, що прилягають до готелів. Вхід на них вільний, але шезлонги коштують 15–20 шекелів. Це зручне місце для сімейного відпочинку з дітьми, адже море тут спокійне, хоча рифів і риб немає.[10]

Кораловий берег – справжній рай для любителів підводного світу. Тут знаходиться один із найпівнічніших коралових рифів на планеті. У деяких місцях вхід у море можливий тільки з пірсу. Пляж «Мігдалор» користується особливою популярністю завдяки своїй атмосфері: безкоштовні лежаки, чиста вода, риф біля самого берега та зручний бар – усе для комфортного відпочинку з маскою або аквалангом.

1.2 Вплив рекреаційного навантаження на природне середовище

Рекреація і туризм є важливими складовими сучасного життя, які сприяють фізичному відпочинку, оздоровленню та культурному збагаченню людини. Водночас збільшення туристичних потоків та розвиток рекреаційних зон призводять до зростаючого рекреаційного навантаження на природне середовище, що викликає низку екологічних проблем. Аналіз впливу рекреаційної діяльності на природу є невід’ємною складовою сталого розвитку туристичних регіонів, зокрема таких, як Ізраїль, який має унікальні природні і культурні ресурси.[11,12]

Релігійний туризм є домінуючим сегментом, що обумовлено історико-релігійною значущістю країни. Медичний туризм посідає друге місце — особливо в районі Мертвого моря. Пляжний та екотуризм — найменш розвинуті,

що свідчить про можливість їх подальшого розширення через екологічні маршрути та природні зони.

Таблиця 1.5

Співвідношення туристичних потоків за видами туризму

Вид туризму	Частка від загального потоку, %	Основні регіони
Релігійний	35%	Єрусалим, Назарет
Медичний	25%	Мертве море, Хайфа
Культурний	20%	Тель-Авів, Яффо
Екотуризм	10%	Галилея, Негев
Пляжний	10%	Ейлат

Рекреаційне навантаження проявляється через різні фактори: будівництво інфраструктури (готелі, дороги, паркувальні майданчики), збільшення кількості відвідувачів, зміни в ландшафті, забруднення повітря, води та ґрунту, а також порушення біологічного різноманіття. Наприклад, масовий туризм на пляжах Червоного моря призводить до руйнування коралових рифів, які є домівкою для багатьох морських видів, а також порушує екосистеми узбережжя. Збільшення автомобільного руху й надмірне використання водних ресурсів створюють додатковий тиск на навколишнє середовище.

Негативні наслідки рекреаційного навантаження можна умовно поділити на прямі та непрямі. Прямі наслідки – це фізичне пошкодження природних об'єктів: розтоптування рослинності, ерозія ґрунтів, руйнування екосистем. Непрямі – забруднення, шумове забруднення, порушення умов проживання тварин, вплив на мікроклімат. Особливо вразливими є природні зони з обмеженою здатністю до самовідновлення.[11]

Для пом'якшення негативного впливу необхідне застосування принципів сталого туризму, що передбачають контрольоване використання ресурсів, раціональне планування рекреаційних об'єктів та екологічне виховання туристів. Важливо впроваджувати системи моніторингу стану природного середовища, створювати охоронні зони та стимулювати розвиток екологічно чистих видів туризму.[13]

Таким чином, рекреаційне навантаження є суттєвим викликом для збереження природного багатства, але водночас його можна регулювати за допомогою відповідальної політики та усвідомленого ставлення всіх учасників туристичного процесу. Забезпечення балансу між розвитком рекреації і охороною природи – запорука довготривалого та гармонійного розвитку туристичних територій.[12]

1.3 Роль державної політики у формуванні рекреаційного потенціалу

Рекреаційний потенціал будь-якої країни є важливою складовою її соціально-економічного розвитку, адже туризм і рекреація сприяють створенню нових робочих місць, збільшенню надходжень до бюджету та підвищенню якості життя населення. Однак ефективне використання цього потенціалу значною мірою залежить від державної політики, яка визначає напрямки розвитку, створює нормативно-правову базу та інституційні умови для стимулювання туристичної галузі.

Державна політика виконує функцію регулятора, координатора та інвестора в сфері рекреації. Вона спрямована на охорону природних, культурних і історичних ресурсів, розробку стратегічних планів розвитку туризму, підтримку інфраструктурних проєктів, а також забезпечення безпеки туристів і екологічної сталості. Наприклад, у таких країнах як Ізраїль, держава активно інвестує в розвиток рекреаційних зон, зокрема на Середземному і Червоному морях, а також підтримує інноваційні види туризму – медичний, релігійний, екотуризм.[13]

Особлива увага держави приділяється створенню законодавчої бази, що регулює використання природних ресурсів у рекреаційних цілях, захист навколишнього середовища, а також визначає стандарти обслуговування туристів. Без належного законодавчого забезпечення рекреаційна діяльність може призводити до надмірного навантаження на екосистеми, руйнування культурної спадщини та соціальних конфліктів.

Важливим аспектом державної політики є підтримка малого і середнього бізнесу в туристичній сфері, створення сприятливих умов для інвестицій, впровадження систем сертифікації якості туристичних послуг. Також державні програми часто включають маркетингові кампанії, спрямовані на популяризацію туристичних брендів країни на міжнародному рівні.

Безпосередньо вплив державної політики простежується і у сфері освіти та підготовки кадрів для рекреаційної індустрії. Підвищення професійного рівня працівників допомагає підвищити якість послуг і формувати позитивний імідж туристичного регіону.[13]

Отже, державна політика є ключовим чинником формування, розвитку і збереження рекреаційного потенціалу країни. Вона забезпечує баланс між економічним розвитком туризму та охороною природних і культурних ресурсів, сприяє сталому розвитку рекреаційної сфери і покращенню добробуту населення.

Висновки до розділу 1

Проведене в першому розділі дослідження дозволило визначити фундаментальні параметри, що формують рекреаційний потенціал держави загалом та Ізраїлю зокрема. У ході аналізу загальних відомостей про країну було виявлено, що Ізраїль, попри свою компактну територію, характеризується високою просторовою насиченістю як природними ресурсами (морське узбережжя, пустелі, озера, гори), так і антропогенними об'єктами (релігійні пам'ятки, археологічні комплекси, сучасні туристичні центри). Це забезпечує унікальну багатовекторність у формуванні туристичних маршрутів, здатних задовольнити найрізноманітніші запити туристів — від паломників до любителів оздоровчого відпочинку.

Ретельний огляд ключових рекреаційних точок — таких як Єрусалим, Тель-Авів, Мертве море, Ейлат, Тверія, Назарет — засвідчив, що ці центри об'єднують як культурно-історичну унікальність, так і сучасну інфраструктуру. Це свідчить про високий рівень адаптації історичної спадщини до потреб туристичної індустрії. Крім того, географічна компактність сприяє створенню насичених

мультиформатних турів, що включають у собі відвідування декількох природних і культурних зон протягом короткого терміну.

Окремим предметом дослідження стало питання впливу рекреаційного навантаження на екосистеми. У результаті аналізу встановлено, що надмірне використання ресурсів без належного регулювання спричиняє локальну деградацію природного середовища — ерозію ґрунтів, забруднення вод, перевантаження прибережної зони. Разом із тим, Ізраїль демонструє позитивну динаміку в застосуванні принципів сталого розвитку: впроваджуються системи обмеженого доступу, екологічного моніторингу, диференціації туристичних зон за ступенем антропогенного навантаження.

Державна політика відіграє ключову роль у формуванні рекреаційного потенціалу країни. Доведено, що саме урядова підтримка, стратегічне бачення розвитку галузі, фінансування інфраструктурних проєктів і міжнародна дипломатія сприяють збереженню лідерських позицій Ізраїлю на глобальному туристичному ринку. Підтримка стартапів у сфері туризму, спрощення візового режиму, безпекові інструменти та розвиток цифрових технологій — усе це є складовими державної туристичної політики.

Таким чином, перший розділ створює надійне підґрунтя для подальшого аналізу. Отримані результати свідчать про те, що рекреаційний потенціал Ізраїлю — це не лише сукупність природних чи культурних факторів, а складна динамічна система, яка потребує комплексного управління та науково обґрунтованих стратегій розвитку.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

2.1 Поняття та структура рекреаційного потенціалу

Рекреаційний потенціал території – це сукупність природних, соціально-економічних, історико-культурних, матеріально-технічних та організаційних умов, які можуть бути використані для забезпечення рекреаційної діяльності. Він відображає рівень можливостей цієї чи іншої території для прийому туристів і забезпечення їхньої повноцінної рекреації (відпочинку, оздоровлення, пізнання, активного дозвілля тощо).[14]

Таблиця 2.1

Структура рекреаційного потенціалу включає:

№	Назва	Пояснення
1	Природні ресурси	ландшафти, водні ресурси, клімат, флора, фауна тощо
2	Культурно-історичні ресурси	архітектурні пам'ятки, музеї, релігійні об'єкти, традиції
3	Соціально-економічна база	інфраструктура, транспорт, заклади розміщення й харчування, рівень сервісу
4	Організаційно-управлінський компонент	політика у сфері туризму, правове регулювання, інвестиції
5	Людський потенціал	кваліфікований персонал, обслуговування, освітні програми у сфері туризму

Релігійний туризм є домінуючим сегментом, що обумовлено історико-релігійною значущістю країни. Медичний туризм посідає друге місце — особливо в районі Мертвого моря. Плєжний та екотуризм — найменш розвинуті, що свідчить про можливість їх подальшого розширення через екологічні маршрути та природні зони.

Цілісна оцінка рекреаційного потенціалу дозволяє планувати розвиток туризму на науковій основі та забезпечувати раціональне використання ресурсів.

Інформація про географічне розташування, природні умови та рельєф місцевості є надзвичайно важливою для туристів. Завдяки своїй природній різноманітності Ізраїль справляє незабутнє враження на відвідувачів. У цій країні можна знайти велику кількість унікальних природних об'єктів. У цьому розділі подано короткий огляд географії Ізраїлю, а також довідкову інформацію, корисну для оцінки його туристично-рекреаційного потенціалу.

Ізраїль розташований на перетині трьох континентів – Азії, Африки та Європи, уздовж південно-східного узбережжя Середземного моря. На півночі країна межує з Ліваном, на північному сході – з Сирією, на сході – з Йорданією, а на заході та південному заході – з Палестинськими територіями (Західний берег і сектор Газа) та Єгиптом. Територію омивають води Середземного й Червоного морів, а також внутрішні водойми, зокрема Кінерет (озеро Тіверіадське) та Мертве море. Попри компактні розміри – лише 200 км завширшки та 430 км завдовжки – площа Ізраїлю становить 21 596 км², включаючи Східний Єрусалим і Голанські висоти.[14]

Природа Ізраїлю вражає своїм різноманіттям і колоритом. Особливо мальовничими пейзажі стають навесні – після завершення сезону дощів, коли схили пагорбів і долини вкриваються барвистими квітами. Протягом однієї подорожі туристи можуть побачити кілька кліматичних зон, що змінюються буквально за годину шляху. Наприклад, після споглядання засніженої вершини Хермону, можна потрапити до вічнозелених гір Галілеї, а звідти – до типової середземноморської місцевості чи навіть пустельного пейзажу поблизу Ейлата.

Населена частина країни зосереджена переважно в північних і центральних регіонах. Тут виокремлюють три основні зони: прибережну рівнину, Йорданську западину з Кінеретом і Мертвим морем, а також гористу частину – Галілею, Самарію, Юдею та Єрусалим. Найвищою точкою є гора Хермон (2224 м), а найнижчою – Мертве море (395 м нижче рівня моря), яке також є найглибшою наземною западиною на планеті.

Прибережна зона – це родючий регіон із пляжами, портами та густою урбанізацією. Вона простягається уздовж Середземного моря до 40 км вглиб країни і є домом для понад половини населення. Саме тут зосереджені основні промислові підприємства, сільськогосподарські угіддя та туристична інфраструктура.[14]

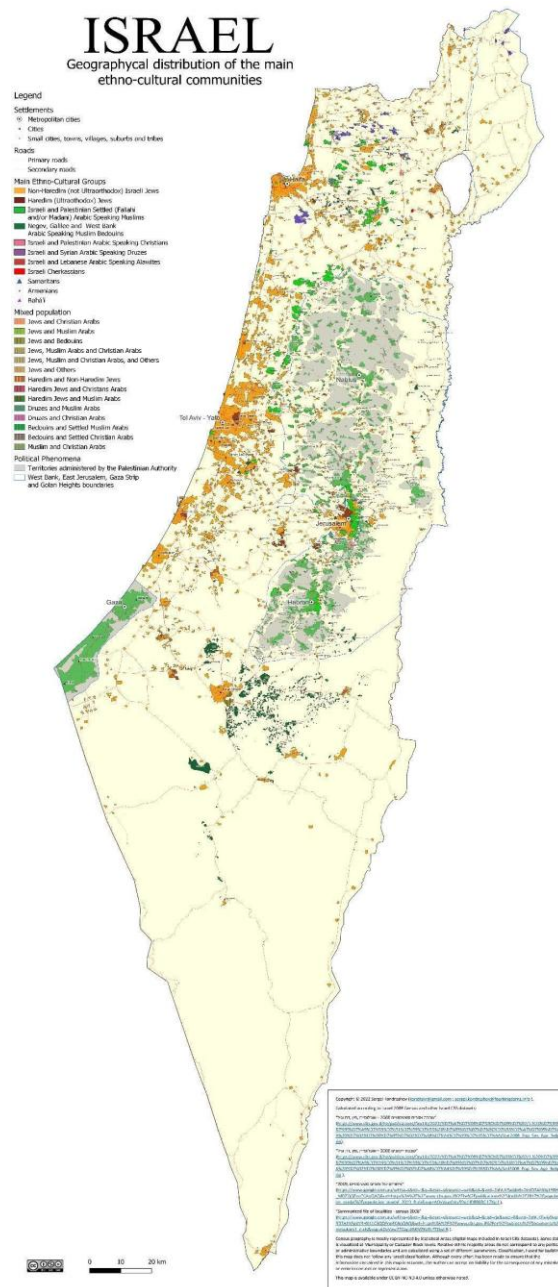

Рис. 2.1 – Етнокультурні групи населення Ізраїлю за населеними пунктами

Гірська місцевість Галілеї, складена переважно з вапняку й доломіту, має висоти від 500 до 1200 м. Раніше ця місцевість була густо вкрита лісами, сьогодні її характер визначають оливкові гаї, струмки та багата флора. У районі

Голанських висот, що славиться залишками давніх вулканів, розташовані численні національні парки, печери й археологічні пам'ятки.

Недалеко від Бейт-Шемеша знаходиться вражаюча сталактитова печера, площею 5000 м². Спеціальне освітлення підкреслює витончені форми природних мінеральних утворень. У регіонах Галілеї й Голанських висот проживає близько 17% ізраїльтян, які працюють переважно в сільському господарстві, харчовій промисловості та сфері обслуговування туристів.

Езреєльська долина – один із найбільш родючих сільськогосподарських районів країни. Пагорби Самарії та Юдеї мають мозаїчний вигляд через поєднання скелястих схилів і зелених долин. Тут збереглися стародавні сільськогосподарські тераси, які є частиною історичного ландшафту. Населення зосереджене у невеликих містах і селах.

Південна частина країни – пустеля Негев, що займає майже половину території, але малозаселена. Основне населення зосереджено в її північній частині. Південний Негев – це сухі рівнини з пісковиковими пагорбами, каньйонами та руслами сезонних річок. Зимові дощі часто викликають раптові повені. Ще далі на південь – гірська зона з трьома великими кратерами ерозійного походження. Найбільший із них має 8 км завширшки і 35 км завдовжки, оголюючи барвисті шари гірських порід.

У національному парку Тимна розташовані відомі геологічні утворення – Соломонові Стовпи, створені вітром і водою. Неподалік збереглися стародавні мідні копальні, що використовувались ще за часів царя Соломона. На самому півдні, неподалік Ейлата, можна побачити червоні й сірі гранітні скелі, барвисті ущелини з пісковика, які контрастують із безхмарним небом.[15]

На території Ізраїлю спостерігається кілька кліматичних зон. У північних регіонах, таких як Верхня Галілея й масив Кармель, панує відносно вологий та помірно спекотний клімат. Центральні райони та прибережна рівнина мають жаркий, напіввологий клімат. У Йорданській долині й на плато пустелі Негев переважає посушливий клімат, а в районах Мертвого моря, западини Арава та піднесення Паран – типовий пустельний.

Формування кліматичних умов країни зумовлене впливом Середземного моря на заході, пустельними територіями зі сходу та півдня, а також значною рельєфною різноманітністю. Внаслідок цього в Ізраїлі встановився субтропічний тип клімату з сухим літом і вологою зимою.[15]

Загалом клімат поділяється на два головні сезони – дощовий та сухий. Період дощів триває здебільшого з листопада до березня. Найбільше опадів припадає на грудень-лютий, що є також найхолоднішими місяцями року. У цей час часто спостерігаються бурі, зливи, іноді навіть град, які приносять сильні вітри з моря. Хоча зима м'яка, у долині Йордану зафіксовано мінімальну температуру -7°C , що є винятковим явищем для країни.

Влітку, коли панує антициклоніальна погода, переважають західні пасати, які вдень приносять із моря прохолоду. Уночі, навпаки, повітряні маси рухаються з пустель до моря. У холодну пору року циклонічна активність з боку Середземного моря спричиняє вітри й опади, а сухе й прохолодне повітря зі сходу та південного сходу призводить до ясної, безхмарної погоди.

У міжсезоння, особливо восени й навесні, з пустельних районів дмуть гарячі сухі вітри – хамсини, які несуть пил і підвищують температуру на $5\text{--}10^{\circ}\text{C}$. У цей період можливі пилові бурі.

Температурні коливання залежать від рельєфу, близькості до моря та висоти над рівнем моря. Наприклад, у південній частині Мертвого моря середньорічна температура становить приблизно 20°C , у Тверії – $22,3^{\circ}\text{C}$, на узбережжі – близько 21°C , а в горах Верхньої Галілеї – лише 14°C .

Протягом літа (з червня до вересня) денна температура сягає: на узбережжі й у горах – $29\text{--}31^{\circ}\text{C}$, у районі Йорданської западини – до 35°C , поблизу Мертвого моря – до 40°C , у Беер-Шеві – $32\text{--}33^{\circ}\text{C}$. Уночі температура знижується на $10\text{--}15^{\circ}\text{C}$ залежно від регіону.

У зимовий період (листопад–березень) середня денна температура становить: на узбережжі – до 15°C , у горах – до 5°C , у Йорданській долині – до 20°C . Уночі температури відповідно опускаються до $6\text{--}8^{\circ}\text{C}$, $0\text{--}2^{\circ}\text{C}$ та 10°C .

Таблиця 2.2

Клімат Ізраїлю

Клімат												
Показник	Січ.	Лю т.	Бер .	Кві т.	Тра в.	Чер в.	Ли п.	Сер п.	Ве р.	Жов т.	Лис т.	Гру д.
Абсолютний максимум, °С	32,2	35,8	38,7	43,4	45,2	47,4	48,3	48,0	45,0	44,3	38,1	33,6
Середній максимум, °С	21,3	23,0	26,1	31,0	35,7	38,9	40,4	40,0	37,3	33,1	27,7	23,0
Середня температура, °С	15,8	17,4	20,5	24,7	29,1	32,0	33,8	33,7	31,3	27,4	22,0	17,1
Середній мінімум, °С	10,4	11,8	14,6	18,4	22,5	25,2	27,3	27,4	25,2	21,8	16,3	11,9
Абсолютний мінімум, °С	1,2	0,9	3,0	8,4	12,1	18,5	20,0	19,4	18,6	9,2	5,3	2,5
Середня кількість сонячних годин на місяць	229,4	237,3	251,1	273	319,3	324	347,2	347,2	291	282,1	246	217
Днів з дощем	2,1	1,8	1,6	0,9	0,7	0	0	0	0	0,7	0,8	1,9
Вологість повітря, %	32	28	25	19	16	15	17	18	23	27	29	33

Кількість опадів суттєво відрізняється по території. Найбільше опадів – до 1000 мм на рік – випадає у Верхній Галілеї. В околицях Тель-Авіва ця цифра знижується до 500–550 мм, у Єрусалимі – близько 500 мм, у північному Негеві – 200 мм, а на півдні, в Ейлаті – лише 25–30 мм на рік.

Сніг випадає рідко й тримається недовго, зазвичай лише в гірських регіонах північного сходу. Проте іноді сніг фіксується й на більшій частині країни – наприклад, у 1950 році сніговий покрив протримався кілька днів майже по всій території.[16]

Гідроресурси Ізраїлю обмежені, що пов'язано з особливостями рельєфу та клімату. Нерівномірне розміщення водних джерел ускладнює водопостачання деяких регіонів, що створює додаткові труднощі, зокрема в туристичній сфері.

Щорічно на територію Ізраїлю випадає близько 11 млрд м³ опадів. З них 60% випаровується, 5% – потрапляє до морів або надходить у ґрунт через джерела та струмки. Загальний водний потенціал складає 1685 млн м³, у тому числі: річки й джерела – 900 млн м³, підземні води – 600 млн м³, резервуари – 85 млн м³, повторне використання очищених стоків – 100 млн м³. Це лише близько 15% від усіх опадів.

Основна річка країни – Йордан. Вона бере початок біля гори Хермон, протікає через озеро Кіннерет і впадає в Мертве море. Йордан неширокий і мілкий, але під час дощового сезону значно розливається. Інші важливі річки – Яркон і Кішон.

Головне прісноводне джерело – озеро Кіннерет (Галілейське море), розташоване на 212 м нижче рівня моря. Його площа – 12×21 км, глибина – до 48 м, об'єм води – близько 4 млрд м³. Цей регіон відомий також своєю біблійною історією: за переказами, тут Ісус здійснював чуда.[16]

Натомість Мертве море – найбільше солоне озеро Ізраїлю, розташоване на 395 м нижче рівня моря. Його довжина – 76 км, ширина – 17 км, глибина – 161 м. Вода має високу мінералізацію (до 300 г солей на літр), тому життя в ньому практично відсутнє. Йордан і кілька дрібних потоків впадають у нього, однак виходу води з нього немає – уся рідина випаровується, залишаючи солі. Лікувальні властивості води й грязей приваблюють сюди тисячі туристів.

Флора та фауна Ізраїлю вирізняється значною різноманітністю. Тут росте приблизно 2500 видів рослин. Це пояснюється як географічним розташуванням країни на перетині Європи, Азії та Африки, так і різноманітними природними умовами.

Середземноморський флористичний пояс охоплює територію від півночі до Сектора Газа. Тут зростає близько 1500 видів рослин, серед яких – єрусалимська сосна, таворський дуб, фісташка, дика та культурна маслина. У вологих районах можна зустріти лавр, платан, а біля узбережжя – сикомор.[17]

У більш посушливих місцевостях ростуть гариги, фригани, цикламени, жовтеці, крокуси, маки, орхідеї та нарциси. Ірано-Туранський район охоплює Негев і частину долини Йордану – тут переважають сухі степи з однорічними рослинами, серед яких виділяється полин.

У Цукрово-Синдській області, де переважають солончаки, піски й скелі, зустрічаються лише рослини, пристосовані до засолених і посушливих ґрунтів.

У піщаних місцевостях зростає саксаул білого кольору, а для пустель типовими є зарості рокитника. В оазисах трапляються тропічні види рослин, зокрема пальми, унабі та так зване содомське яблуко. Біля водойм і боліт поширені вологолюбні рослини – папірус, олеандр, а на поверхні води – латаття білого й жовтого кольору.

Масові лісонасадження останніх десятиліть здійснювались переважно з використанням ієрусалимської сосни, різних видів акацій та евкаліптів, які були завезені з Австралії. Для озеленення населених пунктів активно висаджують кипариси, фікуси, тамариски, олеандри та інші декоративні дерева й кущі.

Ізраїльтяни дбайливо ставляться до своєї природної спадщини. Ізраїль – одна з небагатьох країн, де навіть діти не зривають дикі квіти. У центрі країни створено ландшафтний заповідник Неот-Кедумім, який має на меті збереження та відновлення рослинності, що згадується в Біблії. Тут висаджені сади, які відтворюють флору давнього Ізраїлю. Навесні територія країни вкривається яскравим квітковим килимом, серед якого вирізняються червоні маки.

Хоча польові квіти залишають у природі, квітництво займає важливе місце в повсякденному житті і має промисловий масштаб. Особливу роль у символіці Ізраїлю відіграє кактус "сабра" (цабар), плоди якого вкриті колючою шкіркою, а всередині – ніжна солодка м'якоть. Так само, як і цей плід, себе описують уродженці Ізраїлю – суворі зовні, але добрі всередині.

Фауна країни також доволі багата. Хоча леви, які в давнину жили в цих краях, нині залишилися лише в зоопарку "Сафарі" поблизу Рамат-Гана, в Ізраїлі діє проєкт "Хай-Бар", що має на меті повернення зниклих тварин у природне середовище. В рамках цього проєкту вчені знаходять диких тварин у різних частинах світу, привозять до заповідників, адаптують до місцевих умов і випускають на волю. Нині в країні розводять страусів, перських ланей, антилоп, онегрів та сомалійських диких ослів.

Зоогеографічне районування Ізраїлю практично збігається з рослинним. До середземноморської фауни належать, зокрема, сирійський заєць, кам'яна куріпка, ластівка. У Синдській зоні мешкають тушканчики й варани, в ірано-туранській – агами, закаспійські горобці тощо.[16]

Серед ссавців – у районі Мертвого моря зберігся рідкісний підвид леопарда, а в пустелях трапляється каракал. У країні також мешкають три підвиди вовків, шакали, борсуки, лисиці, дикі кішки. У посушливих регіонах поширена смугаста гієна. Дикі кабани, дикобрази та численні гризуни (піщанки, полівки, щури) поширені в сільськогосподарських районах. Газелі, нубійські козероги, муфлони, лані, благородні олені та верблюди зустрічаються на гірських і пустельних територіях.

У прибережних водах мешкають дельфіни та дюгони.

Пташиний світ надзвичайно різноманітний – понад 600 видів птахів зафіксовано в Ізраїлі, половина з яких є мігруючими. Країна розташована на основному міграційному маршруті з Європи й Азії до Африки. Серед денних хижаків – сипи, гриф чорний, шуліки, соколи, яструби, стерв'ятники. До нічних – сови, сичі, пугачі. Серед інших птахів – ворони (три види), солов'ї, щиглики, шпаки, чорні дрозди, синиці. Часто трапляються чаплі, лелеки, пелікани та одуди.

Рептилії теж добре представлені – тут мешкають 30 видів змій, з яких 8 отруйних (зокрема, палестинська гадюка), а також хамелеони й різні види ящірок. У прибережній зоні мешкають черепахи, а на фермах розводять завезених американських алігаторів.

Серед безхребетних – десятки видів комах, включаючи шкідливу саранчу. Відомо близько десяти видів богомолів, три види тарганів, багато видів метеликів (денних і нічних), жуків. Розводять медоносну бджолу, завезену з Італії. Проблеми створюють москіти, комарі, гедзі, які можуть переносити хвороби.

Серед риб – три основні групи: морські риби Середземного моря, екзотичні риби Червоного моря біля Ейлата, що мають яскраве забарвлення, і прісноводні риби з озера Кінерет та штучних ставків, зокрема коропи.

2.2 Рекреаційний потенціал країни як ресурс формування конкурентоспроможного туризму

Ізраїль – це сучасна держава, де багатюща історія гармонійно поєднується з розвиненою туристичною інфраструктурою, що пропонує широкий вибір варіантів відпочинку для різних уподобань. Тут можна насолодитися мальовничими пляжами Середземного та Червоного морів, зануритись у захопливу подорож на батискафі, відвідати сафарі, поринути у динамічне життя Тель-Авіва, дослідити природні заповідники і лікувальні курорти Мертвого моря. Релігійні святині Єрусалиму, стародавні міста на річці Йордан і біля Галілейського моря, а також жваві ринки й торговельні центри приваблюють туристів з усього світу.[18]

Таблиця 2.

Наявність та розподіл туристичної інфраструктури

Тип об'єкта	Кількість	Регіони найбільшої концентрації
Готелі	600+	Тель-Авів, Єрусалим, Ейлат
Курорти	50	Мертве море, Тіверіадське озеро
Медичні центри	120+	Єрусалим, Хайфа
Музеї та пам'ятки	300+	Вся територія країни

Найбільша концентрація туристичної інфраструктури — у містах міжнародного значення: Тель-Авів, Єрусалим, Ейлат. Курортна інфраструктура має вузьку географічну концентрацію, що створює потенціал для розвитку нових

локацій. Розгалужена мережа музеїв і пам'яток свідчить про високу привабливість країни для культурного та паломницького туризму.

Щодо культури, Ізраїль розташований у Східному Середземномор'ї, на стику двох континентів – Азії та Африки. Протягом тисячоліть тут перепліталися культурні впливи Сходу і Заходу. Через відносно молодий в історичному масштабі вік держави і багатонаціональний склад єврейського населення в країні ще не сформувалась єдина національна культура. Замість цього існує поєднання кількох культурних традицій, притаманних різним етнолінгвістичним групам євреїв, що розвивалися в різних етнокультурних умовах. Можна говорити лише про початкові етапи синтезу цих традицій: культури ашкеназі – «ортодоксальних» євреїв, сформованої на основі релігійної та культурної ізоляції в Європі; культур сефардів і східних євреїв, а також певних рис спадщини стародавнього населення Палестини.[19]

На вулицях Ізраїлю часто можна побачити людей у традиційному одязі. Зазвичай чоловіки носять вовняні молитвенні шалі з китицями (талит), довгі халати, плащі та обов'язкову головну уборку – ярмулку або стос. Деякі відрощують бороди та пасма волосся на скронях (пейси). У східних євреїв і консервативних ашкеназів збереглися традиції середньовічного вбрання – довгі темні сюртуки, капелюхи суворого фасону, атласні каптани (лапсердак), штани до колін, білі панчохи і хутряні шапки (штрамли).

Кухня Ізраїлю відображає особливості єврейських релігійних приписів: наприклад, суворо заборонено поєднувати в стравах м'ясо з молочними продуктами. Основу раціону складають борошняні вироби, каші, різноманітні печива, локшина, пудинги. Популярні рибні страви, м'ясні тушковані страви, рулети і паштети. Є й особлива ритуальна їжа – суботні булочки хала, прісні коржі маца, пиріжки гоменташі та інші.[20]

Для тих, хто цікавиться культурою і історією, в Ізраїлі налічується близько 120 музеїв по всій країні – від великих міських до невеликих у кібуцах. Вони охоплюють археологію, етнографію, історію, мистецтво та народні ремесла. Серед новітніх музеїв – скульптурний парк у Тєфєні, Музей ізраїльського мистецтва в Рамат-Гані, Музей бедуїнської культури біля Беєр-Шєфі, Музей

історії Єрусалима в башті Давида, музей Алона в кібуці Гіносар та музей фотографії в Тель-Хай.[20]

Рис. 2.2 – Зображення національної кухні Ізраїлю

Національним музеєм країни є Музей Ізраїлю в Єрусалимі, заснований у 1965 році. Він включає в себе галереї образотворчого мистецтва, юдаїки, етнографії, зали історичних експозицій, колекції народного мистецтва, монети та артефакти. На території музею розташований планетарій і археологічні розкопки Тель-Квазіле з 12 культурними шарами. Також при музеї діють Музей історії Тель-Авіва і Зал незалежності.

Хайфський музей поєднує кілька тематичних експозицій: музей античного мистецтва, який демонструє археологічні знахідки Середземномор'я, музей сучасного мистецтва з колекціями від XVIII століття до сьогодення, а також музей музики й етнографії.

У представленій колекції можна побачити музичні інструменти, що походять з різних країн і історичних періодів, а також традиційний одяг єврейських громад із різних куточків світу. Крім того, експонуються костюми арабів і друзів, які проживають у районі Хайфи. На цій же території розташовані Палеонтологічний музей, Національний морський музей та Музей японського мистецтва.

У період з 2020 по 2024 рік інфраструктура готельного сектора Ізраїлю зазнала помітних змін, що стали наслідком як глобальних викликів (пандемія COVID-19), так і внутрішніх чинників (збройний конфлікт 2023–2024 років). Розширений аналіз на основі таблиці 2 дозволяє простежити основні тенденції, динаміку та пояснити причини змін у кількісних і якісних характеристиках готельного фонду країни.

Таблиця 2.4

Інфраструктура готельного сектору Ізраїлю

Показник	2020	2021	2022	2023	2024 (станом на січень)
Загальна кількість готелів	430	440	448	452	437
Кількість готельних номерів	55 000	56 000	57 500	58 000	57 000
— у 5★ готелях	15 000	15 400	15 700	15 840	15 600
— у 4★ готелях	19 000	19 800	20 200	20 431	20 000
— у 3★ готелях	13 000	13 100	13 200	13 301	13 100
— інші категорії	3 000	3 100	3 200	3 428	3 300
Середній розмір готелю	128	127	128	129	130
Відкрито нових готелів	—	+18 (від 2020)	+10	+12	0 (частина закрита)
Закрито/призупинено роботу	10	—	—	5	90

Станом на 2020 рік у країні функціонувало близько 430 готелів із сукупним номерним фондом на рівні приблизно 55 000 номерів. Це був період, коли через пандемію туристична діяльність фактично зупинилася. Частина готелів припинила роботу, інші працювали з мінімальним завантаженням, часто переорієнтовуючись на внутрішній туризм. У цьому ж році фіксується найнижчий рівень відкриттів нових готелів — майже нульовий. Тим не менш, вже у 2021 році, на тлі часткового відновлення міжнародного авіасполучення і зростання попиту на подорожі, починається поступовий вихід сектору з кризи. Кількість готелів зростає орієнтовно до 440, а номерний фонд — до 56 000. У цей період з'являються нові інвестиційні проєкти, у тому числі 18 нових готелів, відкритих з початку пандемії.

У 2022 році розвиток продовжується. Кількість готелів досягає позначки близько 448, а номерний фонд зростає до 57 500. Найбільш активно

розвиваються об'єкти 4-зіркового рівня, що відображає попит на комфортні, але доступні варіанти розміщення. Водночас зберігається частка 5-зіркових готелів (понад 15 000 номерів), яка свідчить про наявність сегмента преміального відпочинку. 3-зіркові та нижчі категорії демонструють стабільну, але помірну динаміку.

2023 рік став рекордним за кількістю об'єктів — 452 готелі загалом. Номерний фонд сягнув 58 000 одиниць, а середній розмір готелю становив близько 129 номерів. Спостерігалось збільшення частки інфраструктури для ділового та паломницького туризму, особливо в Єрусалимі, Тель-Авіві та Назареті. Також активізувалося будівництво нових готелів, у тому числі за рахунок державних стимулів для інвесторів у туристичну сферу.

Однак уже з початку 2024 року відбувається суттєве скорочення загального фонду. Через ескалацію збройного конфлікту в жовтні 2023 року, близько 90 готелів припинили роботу — частково тимчасово, частково остаточно. З них 73 використовуються для тимчасового розміщення біженців або працюють у скороченому режимі. Кількість активних готелів скоротилася до 437, а номерний фонд дещо зменшився (орієнтовно до 57 000). У результаті постраждали насамперед готелі в прикордонних і південних регіонах, таких як Ашкелон, Ейлат та Беер-Шева. Це стало викликом для всієї туристичної галузі, оскільки зниження інфраструктурної доступності безпосередньо впливає на здатність країни приймати туристів навіть за умов відновлення попиту.

Таким чином, динаміка змін у готельному секторі Ізраїлю протягом 2020–2024 років демонструє високу чутливість до зовнішніх і внутрішніх криз. Після періоду скорочення у 2020 році та поступового зростання у 2021–2023 роках сектор досяг свого піку, але вже в 2024-му зазнав нового удару. Незважаючи на ці труднощі, Ізраїль зберігає диверсифіковану готельну інфраструктуру, у якій представлені всі рівні якості та ціни, що дає підстави вважати її фундаментом для швидкого відновлення в майбутньому.

Сегмент 4-зіркових готелів є найрозвиненішим, що орієнтовано на середній клас туристів. 5-зіркові готелі формують значну частину номерного фонду, що свідчить про зацікавленість у преміальному туризмі. Низька кількість

готелів 2 зірки і нижче може стримувати розвиток бюджетного туризму та молодіжного сегменту.

В Ізраїлі туристам доступна широка мережа готелів – понад 300 закладів, що задовольняють різні смаки та бюджети: від невеликих і простих номерів до розкішних п'ятизіркових готелів. Вартість проживання змінюється залежно від сезону і класу готелю. Враховуючи важливість проведення конференцій і семінарів, більшість нових готелів обладнані спеціальними конференц-залами. Окрім традиційних готелів, в Ізраїлі можна знайти й інші варіанти проживання – кібуц-готелі, сільські будинки, молодіжні гуртожитки, польові школи, християнські притулки.[21]

Ізраїль має багату і довгу історію, тому практично неможливо знайти місто, долину чи місце, яке не пов'язане з визначними подіями минулого. Тут зберігається пам'ять про Стародавній Ізраїль епох Мойсея, Соломона, Давида, римське та арабське правління, життя Христа та апостолів, походи хрестоносців і візантійську добу. Основні туристичні центри країни заслуговують на детальний опис.

Єрусалим – це священне місто і унікальна культурна спадщина людства, історія якого налічує майже чотири тисячі років. Воно зберігає події минулого, що вплинули на долі численних народів і країн. Тут переплелися основи трьох світових релігій, і місто має святі місця для кожної з них. Віруючі й невіруючі відчують тут особливі емоції.

У Єрусалимі оживають відомі назви: Оливкова гора, Гетсиманський сад і гроти, пагорби і стежки, що зберегли пам'ять про численні події. Центром міста є Старе Місто, оточене стінами, де панує неповторна атмосфера: яскраві барви, запахи і традиції, що відрізняються від сучасності. Тут можна побачити торговців із овочами, екзотичні килими, релігійних євреїв у традиційному вбранні, натовп паломників та туристів різних конфесій.

У Старому Місті знаходяться найважливіші святині: для євреїв – Стіна Плачу, для мусульман – мечеть Ель Акса, для християн – Віа Долороза і Храм Гробу Господнього. Реконструкція Віа Долорози проводилася з особливою увагою: для мощення використовували каміння із археологічних шарів епохи

Христа, а бруківка викладена півколом біля кожної зупинки на шляху Ісуса. Невеликі каплиці, присвячені цим подіям, відкриті переважно по п'ятницях під час францисканської процесії.

На північний захід від Старого Міста розташовані нові райони з багатокультурним населенням – араби і представники інших громад зберігають свої унікальні традиції. Тут також знаходяться важливі державні установи – Кнесет, Верховний суд, Музей Ізраїлю, гора Герцль та інші.

Архітектура Єрусалиму нагадує тісний вулик: будинки будуються поруч, з невеликими скверами і вузькими вуличками, що ведуть до базарів у скелястих ніші. Однак за межами цих кварталів відкриваються широкі краєвиди на Храмову гору із Золотим куполом, площу Стіни Плачу і сходи до Єврейського кварталу.

Поблизу міста розташовані численні історичні та релігійні пам'ятки, такі як гробниця Авесалома, печера Йосафата, гробниця Захарії, оливкові гори, монастир Хреста. Сучасний Єрусалим також відомий будівлями: комплекс на горі Скопус з Єврейським університетом, урядові установи, Національний музей, Храм Книги, театр та інші.

Місто прикрашають зелені парки і сквери – Парк Незалежності, «Дзвін Свободи», ботанічні сади в Гиват-Рамі, Біблійний зоопарк і багато інших. Для дітей і молоді працюють музеї, театри та різноманітні освітні програми.

Культурне життя міста активне: фольклорні вечори, археологічні розкопки для добровольців, концерти, виставки, театральні виступи. Єрусалим є одним із головних релігійних центрів світу та популярним місцем паломництва.

Також тут проходять міжнародні конференції, форуми та виставки, що робить місто важливим центром зустрічей світового масштабу.

Найбільше місто Ізраїлю і діловий центр країни – Тель-Авів-Яффо. Стародавній Яффо, який існує близько 3000 років, є одним із найстаріших портів Середземномор'я, що зберігає атмосферу старовини і середньовічної архітектури зі східним колоритом. Тут багато художників і творчих майстерень, а також мальовничі парки з видом на море і місто.

Ринок Кармель у єменському кварталі – один із найбільших базарів під відкритим небом на Близькому Сході. Сучасний Тель-Авів, який налічує близько ста років, вражає архітектурою, довгими пляжами і зеленими бульварами. Це центр економіки, культури, моди і розваг з театрами, музеями, ресторанами і нічними клубами. Тут можна знайти безліч розваг і відвідати відому ізраїльську алмазну фабрику. Прогулянки вулицями міста дарують туристам справжнє задоволення.

Місто Хайфа має давнє коріння – його заснування датується римською епохою, а як значне поселення воно існує з XI–XII століть. Головною пам'яткою міста є гора Кармель, де знаходиться католицький монастир кармелітів, що існує з XIII століття. Біля монастиря височіє маяк «Стела Маріс», увінчаний статуєю Мадонни. У Перських садах знаходиться Бахайський храм, де поховані засновник і ключові діячі бахайської релігії. Туристів також приваблюють Музей Хайфи з багатими колекціями як стародавнього, так і сучасного мистецтва, а також Музей японського народного мистецтва.

Бейт-Гуврін розташований на пологому пагорбі і був одним із найбільших адміністративних центрів часів Римської імперії. Археологи знайшли тут багато будинків, серед яких є споруди, що датуються епохою хрестоносців. Поруч простягається ланцюг пагорбів із численними печерами, які, ймовірно, колись використовувалися філістимлянами як каменоломні. На стінах печер збереглися візантійські та католицькі хрести, що свідчить про їхнє пізніше використання як культових споруд. Неподалік розташовані руїни церкви Святої Анни XII століття та стародавні печерні поховання III століття до нашої ери, відомі як Сидонські гробниці.

Місто Єрихон, що лежить за 28 км від Єрусалиму, вважається одним із найдавніших на планеті – вік знайдених тут кам'яних споруд перевищує 10 тисяч років. За біблійними переказами, саме звідси почалося завоювання Ханаану євреями після виходу з єгипетського рабства під керівництвом Мойсея. Поруч із розкопками знаходяться руїни палацу халіфа Дамаска VIII століття н.е. На заході від міста височить гора Спокус, або Сорокаденна гора, де, згідно з

християнською традицією, Христос постив і зазнавав спокус диявола. На схилі цієї гори розташований грецький монастир Спокус, заснований у IV столітті.

Фортеця Масада, розташована на вершині 300-метрової гори неподалік від Мертвого моря, була зведена за наказом Ірода Великого. Вона стала символом опору євреїв римській окупації у першому столітті н.е. Туристів приваблює триярусний палац, що звисає над прірвою, з кімнатами, оздобленими мозаїкою та настінними розписами, а також збереженими господарськими та житловими приміщеннями.

Ашкелон – невелике курортне місто на узбережжі Середземного моря за 55 км від Тель-Авіва. У давнину воно було одним із п'яти головних центрів філістимлян. Після завоювання Олександром Македонським Ашкелон перетворився на центр еллінської культури. Йосип Флавій залишив опис величі цього міста. Сьогодні туристів приваблюють руїни давніх споруд, залишки візантійської церкви V–VI століть та римські гробниці з фресками.

Газа до 1967 року була під контролем Єгипту, а пізніше перейшла до Ізраїлю. У минулому це місто мало важливе стратегічне і торговельне значення. За легендами, саме тут філістимляни осліпили біблійного героя Самсона, який загинув, заваливши на себе та ворогів склепіння.

Місто Рамла, засноване у 717 році н.е. як столиця Ерец-Ізраель і Сирії, переживало періоди піднесення і занепаду. Головною пам'яткою міста є Біла Вежа – мінарет мечеті XIII століття заввишки 30 метрів.

Кесарія – невелике портове містечко на узбережжі Середземного моря, засноване у IV столітті до н.е. Пізніше фортецю і місто подарували Іроду, який розбудував це місце. Протягом п'яти століть Кесарія була римською провінцією, а згодом важливим центром християнства з великою бібліотекою. Місто було зруйноване персами, арабами, а пізніше хрестоносцями, звідки було вивезено «Святий Грааль». Нині Кесарія – курорт із руїнами римського амфітеатру, акведука II століття, візантійськими статуями та залишками хрестоносних споруд XII–XIII століть.

Акко – приморське місто з природним портом, відоме з біблійних часів. Через своє стратегічне розташування місто неодноразово ставало ареною

конфліктів. У 1191 році англійський король Річард Левове Серце завоював Акко у мусульман і зробив його столицею держави хрестоносців. Серед пам'яток – мечеть XVIII століття, зведена на місці хрестоносного храму, «місто хрестоносців» XII століття з Лицарським залом, штаб-квартира ордена госпіталів та турецькі лазні XVIII століття.

Бейт-Лехем (Віфлеєм) – місто за 7 км від Єрусалиму, де за біблійною традицією народився Христос, а цар Давид провів дитинство. Над печерою Різдва, де народився Ісус, у IV столітті н.е. імператриця Олена збудувала храм Різдва, який зберігся до наших днів у майже незмінному вигляді. У місті також знаходиться грецький монастир VI століття.

Назарет – місто, де Христос провів перші три десятиліття життя. Хоча його будинок не зберігся, існує печера, що вважається його домівкою. Уже в III столітті над печерою була зведена християнська церква, а нині тут височіє церква Благовіщення XVII століття разом із іншими християнськими храмами.[21]

2.3 SWOT-аналіз рекреаційного потенціалу Ізраїлю

Для комплексної оцінки можливостей розвитку рекреаційного туризму в Ізраїлі доцільно використати методологію SWOT-аналізу, яка дозволяє виявити сильні та слабкі сторони країни, а також зовнішні можливості й загрози, що впливають на туристичну сферу.

Ізраїль – країна з надзвичайно багатим культурним, природним та історичним ресурсом, що робить її привабливою для різних категорій туристів, зокрема паломників, прихильників оздоровчого відпочинку, екотуристів та шанувальників пригодницьких маршрутів. Проте реалізація туристичного потенціалу потребує врахування низки факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх.

У таблиці нижче подано узагальнений SWOT-аналіз рекреаційного потенціалу Ізраїлю, що стане основою для подальших стратегічних рекомендацій щодо його розвитку.

Проведений SWOT-аналіз дозволяє зробити висновок, що Ізраїль має високий рекреаційний потенціал завдяки унікальному поєднанню природних

ландшафтів, історико-культурної спадщини та розвиненої туристичної інфраструктури. Особливо перспективними напрямками розвитку є релігійний, оздоровчий, екологічний та пустельний туризм.

Таблиця 2.5

SWOT-аналізу рекреаційного потенціалу Ізраїлю

Категорія	Зміст
S – Сильні сторони	- Різноманітна природа: Мертве море, пустеля Негев, Середземне узбережжя, мінеральні джерела - Потужна релігійно-культурна спадщина (Єрусалим, Назарет, Віфлеєм) - Розвинена інфраструктура: готелі, дороги, медицина - Цілорічна привабливість: сприятливий клімат дозволяє проводити відпочинок будь-якої пори року
W – Слабкі сторони	- Висока вартість туристичних послуг - Політична нестабільність у деяких регіонах - Концентрація туристичних об'єктів у кількох містах, слабкий розвиток периферії - Обмежені території для масового рекреаційного відпочинку
O – Можливості	- Розвиток екологічного, медичного, пустельного та агротуризму - Використання цифрових технологій: мобільні додатки, VR-екскурсії - Державна та приватна підтримка інвестування в інфраструктуру - Зміцнення міжнародного іміджу як «країни духовного і тілесного оздоровлення»
T – Загрози	- Геополітична напруженість, збройні конфлікти - Кліматичні зміни, зневоднення, загроза Мертвому морю - Конкуренція з боку дешевших регіонів (Єгипет, Туреччина) - Ризик перевантаження туристичних зон і деградація природи

Разом з тим, для ефективного використання цього потенціалу необхідно подолати низку слабких сторін, серед яких варто виділити високу вартість послуг, нерівномірний розвиток регіонів та зовнішньополітичні ризики.

Важливим завданням для туристичної галузі Ізраїлю є зміцнення конкурентоспроможності, децентралізація рекреаційних потоків, а також активне залучення інвестицій у менш освоєні регіони.

Урахування виявлених загроз і можливостей сприятиме формуванню збалансованої туристичної стратегії, що дозволить не лише зберегти стабільний рівень туристичного потоку, а й забезпечити його зростання у довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 2

У результаті дослідження встановлено, що поняття «рекреаційний потенціал» необхідно розглядати як багаторівневу, системно організовану категорію, яка охоплює природні ресурси (ландшафти, клімат, водні об'єкти), історико-культурну спадщину, технічну інфраструктуру, кадровий потенціал, інституційну підтримку та іміджеву привабливість території.

У межах підпункту 2.1 було доведено, що системне розуміння рекреаційного потенціалу вимагає поділу на структурні компоненти, зокрема: ресурсну базу (природно-географічні та антропогенні об'єкти), організаційно-інфраструктурну (готелі, транспорт, медицина), соціально-економічну (туристичні кадри, доступність послуг) та інформаційно-управлінську (маркетинг, регулювання, безпека). Такий підхід дозволяє виявляти не лише наявні переваги території, а й потенційні вузькі місця, що потребують доопрацювання в умовах конкуренції на міжнародному ринку.

Було здійснено поглиблену характеристику потенціалу Ізраїлю, де акцент зроблено на унікальності культурно-релігійної спадщини, природного розмаїття та високому рівні медичних послуг, які забезпечують сталі позиції Ізраїлю в сегментах паломницького, лікувального, історико-культурного й екотуризму. При цьому наголошено, що концентрація рекреаційних ресурсів на обмеженій площі сприяє формуванню інтегрованих туристичних маршрутів і мультиформатних пропозицій, що суттєво підвищує ефективність рекреаційного використання територій.

Особливо вагомим доповненням стала аналітична складова. На основі SWOT-методології було визначено стратегічну позицію Ізраїлю на світовому туристичному ринку. До сильних сторін країни віднесено: інфраструктурну розвиненість у провідних курортних регіонах, стійку позитивну репутацію, розвиток медичного туризму та цифрову інтеграцію послуг. Серед слабких сторін визначено локальні проблеми з доступністю інфраструктури у прикордонних або конфліктних зонах, а також високу вартість деяких послуг. У можливостях було виділено зростаючий попит на релігійний і оздоровчий туризм, цифровізацію туристичного сервісу, орієнтацію на нові ринки — особливо Азію та Африку. Потенційні загрози охоплюють фактори політичної нестабільності в регіоні, вплив безпекових ризиків та глобальну економічну нестабільність.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що Ізраїль має комплексний і стійкий рекреаційний потенціал, який є результатом багаторічної політики розвитку туристичної галузі, зосередженої як на збереженні історичних і природних активів, так і на впровадженні інновацій. Водночас актуальним залишається завдання формування адаптивної стратегії управління потенціалом з урахуванням глобальних викликів, що дає змогу забезпечити сталий розвиток рекреаційної сфери та посилити її роль у національній економіці.

РОЗДІЛ 3

ПРОЕКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІЗРАЇЛЮ

3.1 Домінантні напрями туристичного розвитку Ізраїлю

Ізраїль є країною з унікальним рекреаційним потенціалом, який базується на багатстві історичних, культурних, природних та медичних ресурсів. У сучасних умовах розвитку туризму в країні виникає необхідність не лише збереження цих ресурсів, але й впровадження ефективних проектно-рекомендаційних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку туристичної сфери.[23]

Перш за все, варто відзначити важливість розвитку різних видів туризму, які можуть стати основою для подальшого зростання індустрії. Релігійний туризм, що має давню історію в Ізраїлі, і сьогодні залишається одним із найпотужніших чинників залучення мільйонів паломників із різних куточків світу. Крім того, медичний і оздоровчий туризм набувають дедалі більшої популярності завдяки високому рівню медичного обслуговування та унікальним природним ресурсам, таким як Мертве море. Екологічний туризм, що розвивається на базі національних парків і заповідників, сприяє збереженню природного середовища та формує у туристів усвідомлене ставлення до природи.

Удосконалення туристичних маршрутів є наступним важливим кроком для розвитку індустрії. Комбіновані маршрути, що поєднують релігійні, історичні, природні та оздоровчі об'єкти, допоможуть забезпечити комплексне враження від подорожі та збільшити тривалість перебування туристів у країні. Застосування сучасних цифрових технологій, таких як мобільні додатки та віртуальні тури, може значно покращити якість обслуговування та інформаційної підтримки.[24]

Водночас ефективне управління туристичними ресурсами потребує впровадження принципів сталого розвитку. Забезпечення мінімального впливу туризму на екологію, суворий контроль за збереженням культурної спадщини, а

також активна просвітницька робота серед туристів і місцевих жителів – це ключові складові охорони рекреаційних ресурсів. Лише баланс між розвитком та збереженням дозволить забезпечити довгострокову життєздатність туристичної галузі.

Особливу роль відіграє маркетингова стратегія, спрямована на формування позитивного іміджу Ізраїлю як привабливого туристичного напрямку. Використання сучасних комунікаційних каналів, участь у міжнародних виставках і створення унікального бренду країни допоможуть залучити широку аудиторію мандрівників і посилити конкурентні позиції на світовому ринку туризму.[25]

Нарешті, розвиток туристичної інфраструктури та залучення інвестицій є основою для реалізації проектів у цій сфері. Від модернізації готелів і транспортних систем до впровадження «зелених» технологій – все це сприятиме підвищенню рівня комфорту та якості послуг, що, у свою чергу, стимулюватиме подальший розвиток туристичного бізнесу.

Таким чином, проектно-рекомендаційні напрями розвитку рекреаційного потенціалу Ізраїлю є комплексними і взаємопов'язаними. Вони охоплюють різні аспекти, від розширення видів туризму і вдосконалення маршрутів до сталого використання ресурсів і активної маркетингової політики. Реалізація цих заходів дозволить не лише зберегти унікальні природні та культурні надбання країни, а й створити сприятливі умови для стабільного і гармонійного розвитку туристичної сфери.

Єрусалим – місто, де релігія відіграє ключову роль у всіх аспектах життя. Недарма його називають Священним містом, адже воно є центром трьох провідних світових релігій – іудаїзму, християнства та ісламу. Близько половини людства визнають його духовно значущим місцем. Щороку мільйони паломників і туристів, зацікавлених в історії, приїжджають сюди, аби на власні очі побачити сакральні об'єкти.[26]

Старе місто Єрусалима – осердя релігійного життя

Серцем релігійного Єрусалима є його Старе місто, що поділене на чотири історичні квартали: Єврейський, Християнський, Мусульманський та Вірменський. Саме тут зосереджено найважливіші святині для трьох релігій.

Рис. 3.1 – Ізраїль - країна релігійних людей

Головною святинею іудаїзму в Старому місті є Стіна Плачу, яку можна відвідати безкоштовно. Також туристи можуть заздалегідь зареєструватися для екскурсії тунелями Західної стіни. У Єврейському кварталі варто побачити синагогу Хурва, комплекс сефардських синагог і синагогу Ха-Арі. Поза стінами Старого міста знаходиться археологічний об'єкт – Місто Давида, де виявлені тунелі, що ведуть до Храмової гори.

Основні іудейські свята: Рош Ха-Шана, Йом Кіпур, Суккот, Ханука та Песах. Крім того, є ще кілька дводенних релігійних та національних свят.

Святі місця поза Єрусалимом: поблизу Віфлеєма – Могила Рахелі (Кевер Рахель); Хеврон (одноденні тури), місто Цфат (на півночі – ідеальне для спокійного відпочинку) та Тиберіас із могилою Маймоніда і горою Мерон, де поховано Шимона Бар-Йохая.

Єрусалим займає центральне місце в християнській вірі, оскільки саме тут, за традицією, Ісус Христос жив, був розіп'ятий і воскрес. Туристів вражає можливість пройти шляхом Ісуса – Віа Долороза. Католики вважають місцем поховання Христа Храм Гробу Господнього, а протестанти – Садову могилу.

Інші значущі християнські місця: Гетсиманський сад і Церква Всіх Націй – місце молитви Ісуса перед арештом; церква Святої Марії Магдалини – місце її поховання за православною традицією; Ейн-Карем – біблійне село з храмом Іоанна Хрестителя.

Християнські свята: Різдво та Великдень – головні святкові події, які приваблюють тисячі паломників.

Місця за межами Єрусалиму: Галілейське море, річка Йордан (місце хрещення Ісуса), Назарет, Капернаум, гора Табор, базиліка Благовіщення та церква Св. Петра.

Єрусалим є третім за значенням священним містом для мусульман після Мекки та Медіни. Тут знаходиться святиня – Купол Склі, з якої, за мусульманськими віруваннями, пророк Мухаммед вознісся на небо. Поруч розташована мечеть Аль-Акса – обидві споруди розташовані на місці, що має велике релігійне та політичне значення.[27]

Цінителям ісламського мистецтва варто відвідати Музей ісламського мистецтва ім. Л.А. Маєра в західному Єрусалимі. Водночас, більшість мусульманського населення міста проживає у його східній частині, де розмовляють переважно арабською, хоча поширені також іврит та англійська.

Мусульманські свята: Мірадж (нічне вознесіння пророка) та Рамадан – головні події ісламського календаря. Через те, що цей календар місячний, дати свят щороку змінюються.

Ізраїль сьогодні є одним із провідних напрямів у сфері медичного туризму, поєднуючи розвинену систему охорони здоров'я з потужною туристичною інфраструктурою. Щороку до країни приїздять близько 30 тисяч пацієнтів з-за кордону, і близько 80% з них звертаються за лікуванням онкологічних захворювань.

Основну частку медичних туристів становлять громадяни пострадянських країн – українці, білоруси, литовці, а також жителі Східної Європи (болгари, румуни, поляки) та деякі країни Близького Сходу, зокрема Йорданія і Туреччина. Для зручності іноземців при багатьох державних і приватних медичних установах створені спеціальні відділи медичного туризму, які супроводжують пацієнтів на всіх етапах лікування.

Кожен медичний заклад має право надавати послуги іноземним пацієнтам. Тарифи для таких послуг у державних клініках регулює Міністерство охорони здоров'я. Хоча іноземці сплачують приблизно вдвічі більше, ніж громадяни Ізраїлю, ціни залишаються конкурентоспроможними – особливо порівняно з європейськими або американськими клініками, при цьому якість медичних послуг надзвичайно висока. Саме це й приваблює дедалі більше пацієнтів з-за кордону.

Процедура отримання допомоги починається з надсилання заявки до обраного медичного центру. Після цього з пацієнтом зв'язується координатор, який уточнює інформацію, готує попередній кошторис та перелік необхідних документів, а також узгоджує дату приїзду. За бажанням хворий може заздалегідь надіслати результати обстежень та медичну історію для попереднього аналізу. Це дозволяє лікарям заздалегідь сформулювати план лікування та приблизну вартість. Остаточна сума визначається вже після очного огляду й діагностики.

Кожному пацієнту призначається персональний координатор, який володіє мовою і допомагає зорієнтуватися в новій країні. За потреби медичний центр організовує трансфер, допомагає з авіаквитками, оформленням візи та підбором житла.[28]

Одним із провідних центрів, що надає послуги іноземним пацієнтам, є GT Medical. В Ізраїлі лікують хвороби майже всіх профілів, однак особливо відзначаються успіхи в онкології. Водночас високі результати демонструють також кардіологія, неврологія, урологія, гінекологія та інші галузі медицини.

Медичний туризм в Ізраїлі поєднує лікування з можливістю духовного та культурного збагачення. Іноземним пацієнтам пропонуються екскурсії до

святинь Єрусалима, а після завершення курсу лікування – подорожі країною, відпочинок на узбережжях Середземного, Червоного або Мертвого морів. Таким чином, перебування на лікуванні в Ізраїлі перетворюється на всебічно корисну та змістовну подорож.

Відпочинок на пляжах Ізраїлю приваблює туристів не лише своєю курортною атмосферою, а й унікальним поєднанням природних умов та різноманіття локацій. Країна омивається одразу трьома морями – Середземним, Червоним і Мертвим, а також має прісноводне Тиверіадське озеро (Кінерет), що лише підсилює рекреаційний потенціал регіону.

Завдяки наявності кількох кліматичних зон пляжний відпочинок тут можливий протягом усього року. Весна та осінь – найкращі періоди для відвідування курортів на Червоному та Мертвому морях, коли встановлюється приємна погода без надмірної спеки. Влітку ж туристи віддають перевагу Середземноморському узбережжю та озеру Кінерет. Місто Ейлат, розташоване на березі Червоного моря, є всесезонним курортом, відкритим для туристів навіть узимку.

Пляжі Середземного моря в Ізраїлі пропонують широкий вибір курортів із сучасною інфраструктурою. Найбільш популярні міста – Тель-Авів, Ашдод, Ашкелон, Бат-Ям, Нетанія, Герцлія – відомі своїми обладнаними пляжами, численними готелями, ресторанами та розвагами.

Хайфа приваблює туристів мальовничою природою, розвиненим пляжним сервісом та підводною фауною. У Тель-Авіві пляжна зона розділена на сектори, кожен з яких орієнтований на окрему категорію відвідувачів. Наприклад, пляж Нордау дотримується принципу гендерного розділення – жінки та чоловіки відвідують його у різні дні. Пляж Ацмаут популярний серед представників ЛГБТ-спільноти.

Любителі спорту надають перевагу пляжу Гордон, де можна пограти у волейбол чи теніс, або поплавати в морському басейні. Герцлія приваблює серфінгістів, а пляж Єрусалим ідеально підходить для родинного відпочинку – тут розташований ресторан морської кухні, працює волейбольний майданчик, а сам пляж залишається відкритим цілий рік та є безкоштовним для всіх охочих.

Червоне море – справжній рай для поціновувачів активного відпочинку. Найпопулярніше місто – Ейлат, який пропонує не тільки пляжний релакс, а й водні види спорту: дайвінг, віндсерфінг, риболовля тощо. Температура води в затоці не опускається нижче 22°C, що дозволяє занурюватися з аквалангом протягом року. Підводний світ Ейлата вражає різноманіттям флори й фауни, кораловими рифами та кришталево чистою водою.[29]

З 1966 року місцеве узбережжя визнано природним заповідником. Завдяки гірському ландшафту тут відсутні холодні вітри, а клімат залишається сухим і теплим. У місті панує сонячна погода майже цілий рік (359 днів), вологість повітря низька, що робить Ейлат популярним курортом як серед іноземців, так і серед ізраїльтян, особливо взимку.

Унікальність Мертвого моря полягає в надзвичайно високій концентрації солей у воді, а також у наявності лікувальних грязей, збагачених мінералами. Вони позитивно впливають на стан шкіри та загальне самопочуття, а також використовуються в терапії різних захворювань.

Хоча перебування на пляжі не має обмежень, самі водні процедури слід дозувати – не більше 2–3 разів на добу тривалістю до 20 хвилин. Після купання обов'язково варто прийняти душ, щоб змити залишки солі.

Одне з найвідоміших місць поблизу Мертвого моря – заповідник Ейн-Геді. Тут можна поєднати пляжний відпочинок із прогулянками мальовничими маршрутами, милуванням водоспадами, відвідуванням ботанічного саду або купанням у басейні з мінеральною солоною водою.

Ізраїль традиційно приваблює туристів, які прагнуть не лише відпочити, а й зміцнити здоров'я. Сюди приїжджають, щоб відновити сили, покращити самопочуття, зняти нервові напруження та підвищити життєвий тонус. Особливою популярністю користуються курорти поблизу Мертвого моря, яке славиться своїми лікувальними властивостями завдяки високій концентрації мінералів і солей. Місцеве повітря, збагачене киснем, благотворно впливає на організм і заряджає енергією.

У регіоні успішно лікують:

- захворювання шкіри;

- патології суглобів, включаючи наслідки травм;
- розлади нервової системи;
- ендокринні порушення;
- деякі типи алергій;
- захворювання дихальних органів;
- проблеми репродуктивної сфери.

Курортне оздоровлення сприяє зміцненню імунітету, покращенню стану шкіри, зняттю хронічної втоми й загальному оновленню організму. При цьому відвідати лікувальні курорти можна без обов'язкового звернення до медичних закладів – природні фактори Ізраїлю самі по собі є потужним засобом відновлення здоров'я.

За даними міжнародного туризму, щороку тисячі людей приїжджають до Мертвого моря в пошуках природного зцілення. Відоме воно не лише високим вмістом солей, а й лікувальними грязями та специфічним мікрокліматом.

Пляж Мінерал – популярне громадське місце з солоним узбережжям, мілкою галькою і гарячим сірководневим басейном (близько +39 °C). Тут зберігаються великі поклади лікувальної грязі.

Пляж Неві Мідбар – справжній оазис у пустелі з доглянутою інфраструктурою та природною гряззю прямо під ногами. Спокійна атмосфера сприяє глибокому релаксу.

Ейн-Бокек – курортне містечко на західному узбережжі Мертвого моря. Це сучасний центр оздоровлення зі SPA-комплексами, медичними закладами, обладнаними пляжами. Тут протікає струмок Нахаль-Бокек, вода якого збагачена селеном – природним антиоксидантом.

Арад – невелике місто з сухим гірським кліматом, ідеальне для лікування хвороб органів дихання. Атмосфера спокою і тиші позитивно впливає на душевний стан відвідувачів.

Хамей Тверія – місто Тверія відоме завдяки 17 термальним джерелам із багатим мінеральним складом (до 100 елементів). Температура води близько +39 °C. Лікувальні властивості були відомі ще в античні часи.

Хамат-Гадер – курорт з п'ятьма гарячими сірководневими джерелами (постійна температура +42 °С), що мають високу терапевтичну цінність. Вода оновлюється кожні 4 години, забезпечуючи її чистоту та свіжість.

Хамей-Гааш – відокремлене місце для відпочинку з м'якими мінеральними водами, яке ідеально підходить для медитації та релаксації.

Особливістю ізраїльських курортів є те, що тут відпочинок тісно поєднаний з оздоровленням. Кожен куточок країни наділений природною цілющою силою – будь то вода, повітря чи ґрунт. Обираючи напрям для подорожі, можна не сумніватися в користі для здоров'я.

Визначити найкращу пору для подорожі складно – курорти працюють цілий рік. Завдяки сприятливому клімату туристи можуть оздоровлюватися у будь-який сезон. Особливо комфортними місяцями для пляжного дозвілля вважаються квітень, травень, вересень і жовтень – тоді повітря тепле, а море вже добре прогріте.

При цьому ціни на лікування й проживання залишаються доступними, а високий рівень обслуговування й ефективність процедур роблять відпочинок в Ізраїлі привабливим як для місцевих, так і для іноземних туристів. Це – місце, де відпочинок перетворюється на справжню інвестицію у здоров'я.

Спортивний туризм відіграє вагомий роль в економіці Ізраїлю. Країна є майданчиком для проведення численних спортивних заходів як національного, так і міжнародного рівня, що приваблює як спортсменів, так і їхніх прихильників з усього світу. Серед найпопулярніших спортивних дисциплін – футбол, баскетбол, дзюдо, теніс і віндсерфінг.

Окрему роль у спортивному житті Ізраїлю відіграє Маккабіада – міжнародне змагання для спортсменів єврейського походження, що проводиться раз на чотири роки.

Агротуризм в Ізраїлі динамічно розвивається. Нині в країні функціонує понад 8 тисяч варіантів сільського житла, а також близько 3 тисяч кімнат у гостьових будинках, кібуцах і мошавах, розташованих у сільській місцевості. Близько 75 % таких об'єктів зосереджені на півночі країни – завдяки

прохолодному клімату, водним джерелам і багатій природі цього регіону. Ще 15 % розташовані на півдні.

Таблиця 3.1

Ключові спортивні локації країни

№	Назва	Коментар
1	Ейлат	відомий своїми кораловими рифами та можливостями для дайвінгу
2	Кейсарія та Гааш	місця з якісними полями для гольфу
3	гора Хермон	взимку функціонує гірськолижний курорт
4	Яд Еліягу у Тель-Авіві	центр проведення важливих баскетбольних поєдинків
5	Рамат-Ган	головний стадіон, де проходять футбольні матчі за участю провідних світових команд
6	узбережжя Середземного моря	де організовуються змагання з яхтингу й віндсерфінгу
7	пустеля Негев	є місцем проведення перегонів та орієнтування на позашляховиках
8	Рамат-ха-Шарон	висококласними тенісними кортами

Сільський туризм не лише задовольняє попит на спокійний відпочинок серед природи, а й підтримує економіку периферійних районів, частково компенсуючи зменшення доходів від традиційного сільського господарства.

Ізраїль також відзначається активним розвитком бізнес-туризму. Щороку тут проходить велика кількість міжнародних виставок і форумів, присвячених передовим технологіям в ІТ, оборонній галузі, охороні здоров'я, агросекторі тощо.

Завдяки високому рівню інфраструктури та обслуговування, Ізраїль забезпечує бізнес-мандрівникам світовий стандарт сервісу, що зміцнює позиції країни як важливого гравця на міжнародному діловому туристичному ринку.

Якщо потрібно – можу адаптувати цей текст для презентації, наукової роботи або скоротити до бажаного обсягу.

3.2 Туризм в Ізраїлі: сучасний стан і перспективи розвитку

Сфера туризму в Ізраїлі характеризується високим рівнем інфраструктурного розвитку, якісним сервісом, ретельно сформованими культурними маршрутами та персоналізованим підходом до гостей. Сьогодні держава приваблює відпочивальників з усього світу своєю різноманітністю – від теплих пляжів Середземного і Червоного морів до мальовничих коралових рифів, а також великою кількістю історичних, культурних і духовних пам'яток. У країні активно розвиваються різноманітні напрями туризму, серед яких найбільш затребуваними є: релігійно-паломницький, пляжно-курортний, медичний, оздоровчий, культурно-пізнавальний, спортивний, сільський (агротуризм) і діловий туризм.[30]

Релігійний туризм займає чільне місце серед туристичних напрямів Ізраїлю, особливо серед гостей зі Східної Європи та країн Африки. Найбільшу цінність для паломників становить Єрусалим – духовний центр для християн, іудеїв та мусульман. Тут зосереджено чимало знакових місць: Гефсиманський сад, гора Сіон, Скорботний шлях (Via Dolorosa), що веде на Голгофу, храм Гробу Господнього, Маслична гора, церква Вознесіння, храм Усіх Націй, гробниця Богородиці. Крім Єрусалима, серед основних паломницьких центрів можна виділити Вифлеєм, Назарет, Табху, Капернаум, Хайфу, Тверію, Ейн Карем, Хеврон, Яффу, Кесарію, гору Фавор, Йордан та інші святині.

Медичний туризм поєднує в собі лікування та відпочинок. Ізраїль зарекомендував себе як світовий лідер у сфері охорони здоров'я, пропонуючи високоякісні послуги за значно нижчими цінами, ніж у США чи Великій Британії. Найчастіше пацієнти звертаються з онкологічними, кардіологічними, неврологічними захворюваннями, а також за пластичною та репродуктивною допомогою. Серед провідних медичних закладів – клініки Шиба, Ассута, Іліхов і Хадасса. Лише в Ассуті щорічно проводять до 98 тисяч хірургічних операцій.

Уряд Ізраїлю, розуміючи стратегічне значення туризму, активно впроваджує національні й регіональні програми, спрямовані на популяризацію країни. Основну координацію здійснює Міністерство туризму, яке відповідає за

просування туристичного іміджу, професійну підготовку кадрів, контроль якості обслуговування. Значна увага приділяється і внутрішньому туризму. Серед державних ініціатив – програми «Тренер Ізраїлю», що спрямована на підвищення конкурентоспроможності DESTИНАЦІЙ, а також розвиток туризму в районі Мертвого моря, гольф-туризму, інфраструктури велотрас в Галілеї та Негеві, а також розвиток Єрусалиму.

У країну щороку приїжджає все більше туристів. Основні потоки йдуть із США, Франції, Німеччини, Великобританії, України та Італії. Найбільшу частину іноземних гостей становлять християни та іудеї. Водночас, поряд з релігійним туризмом активно розвиваються медичний, пізнавальний, курортно-пляжний, спортивний, сільський та діловий напрями.

Попри позитивну динаміку, Ізраїль стикається з певними труднощами політичного характеру. Часті перевірки безпеки в місцях масового скупчення, аеропортах і торгових центрах стали нормою. Туристам слід дотримуватись вказівок правоохоронців та мати при собі документи. Водночас, країна залишається однією з найдорожчих для відпочинку: високі ціни на проживання, харчування та послуги, що підтверджується низькими позиціями в світових рейтингах доступності туризму.

Одним із пріоритетів міністерства є підтримка інвесторів, охочих вкладати кошти в туристичну інфраструктуру. Наприклад, у 2018 році на розвиток туристичних об'єктів було виділено понад 25 млн доларів США, а будівельні проекти в Єрусалимі можуть розраховувати на гранти до 28% від суми інвестицій. Готельний фонд країни становить 340 готелів і майже 48 тис. номерів, проте через високу вартість багато туристів обирають приватні апартаменти.

З метою зменшення вартості відпочинку уряд реалізовує проекти, серед яких – переоцінка готелів за міжнародними критеріями та угода з ЄС про "відкрите небо", що зняла обмеження на авіап перевезення. Водночас, негативною тенденцією є можливе скасування звільнення туристів від ПДВ, що може зробити Ізраїль ще дорожчим для відпочивальників.

Ізраїль утверджується як центр медичного туризму: щороку понад 30 тисяч осіб приїжджає до країни для лікування.

У підсумку, подальше вдосконалення туризму в Ізраїлі сприятиме розвитку пов'язаних галузей – транспорту, торгівлі, будівництва, освіти. Високий рівень туристичного обслуговування стає вирішальним чинником для іноземців при виборі країни для відпочинку. Ізраїль, як країна з добре налагодженою туристичною системою, залишається привабливим об'єктом інвестицій як для вітчизняних, так і для зарубіжних підприємців.

Пропонується розробка авторського тематичного туристичного маршруту «Культурна мозаїка Ізраїлю»

Запропонований семиденний маршрут передбачає комплексне ознайомлення з ключовими історико-культурними пам'ятками Ізраїлю та охоплює релігійні центри, архітектурні об'єкти, природні рекреаційні ресурси та унікальні ландшафти. Такий маршрут спрямований на задоволення попиту цільової аудиторії, що характеризується середнім і високим рівнем доходу, віком 25–55 років, а також інтересом до історії, культури, релігії та оздоровлення. Додатковою мотивацією виступає прагнення до емоційного перезавантаження, духовного досвіду та участі в екзотичних формах активного відпочинку (сафарі в пустелі).

Маршрут охоплює такі локації: Єрусалим, Тель-Авів, Мертве море, Назарет та пустеля Негев, забезпечуючи як географічну, так і тематичну різноманітність. Це дозволяє сформувати тур з високою доданою вартістю, у якому збалансовано поєднані пізнавальні, рекреаційні, оздоровчі та пригодницькі компоненти.

Таблиця 3.2.

Структура маршруту за часовими блоками

День	Локація	Ранок (08:00–12:00)	День (12:00–17:00)	Вечір (17:00–21:00)
1	Єрусалим	Прибуття в аеропорт, трансфер до готелю, поселення	Відпочинок, адаптація до клімату	Вечірня екскурсія Старим містом: Яффські ворота, квартали, вечеря в національному ресторані
2	Єрусалим	Відвідування Храмової гори, Стіни Плачу,	Музей Ізраїлю, меморіал Яд Вашем	Вільний час для самостійного огляду або вечеря з

		Церкви Гробу Господнього		панорамним видом на Старе місто
3	Тель-Авів	Переїзд до Тель-Авіва (1,5 год). Прогулянка Бульваром Ротшильда	Відвідування Музею сучасного мистецтва, відпочинок на пляжі	Шопінг, нічне життя або бар на даху
4	Мертве море	Переїзд до Мертвого моря. Грязьові ванни, плавання	СПА-процедури, обід у комплексі, лекція про екосистему	Релакс у готелі, вечірній відпочинок
5	Назарет	Переїзд до Назарету. Базиліка Благовіщення, Церква Святого Йосипа	Місцевий ринок, гастрономічний обід, екскурсія старим містом	Вечеря у місцевому ресторані з традиційною кухнею
6	Пустеля Негев	Переїзд до пустелі. Джип-сафарі, кратер Рамон	Кемпінг, бедуїнська програма: чай, обід, розповіді про пустелю	Традиційна вечеря, спостереження за зорями, ніч у наметах
7	Тель-Авів (повернення)	Повернення до Тель-Авіва. Вільний час, пляж, шопінг	Трансфер до аеропорту	Виліт

Таблиця 3.3.

Логістика маршруту та проживання

День	Локація	Логістика (транспортні засоби, трансфери)	Проживання (рекомендований готель, категорія)
1	Єрусалим	Трансфер з аеропорту Бен-Гуріон до Єрусалиму (приватний або шатл-бус)	Hotel Eldan, 3★, центр, 10 хв пішки до Старого міста
2	Єрусалим	Переміщення пішки або на таксі між локаціями в межах Старого міста	Hotel Eldan, 3★
3	Тель-Авів	Трансфер до Тель-Авіва (міжміський автобус або мікроавтобус, 1,5 год)	Sea Side Hotel, 3★, біля пляжу
4	Мертве море	Трансфер з Тель-Авіва до Мертвого моря (туристичний автобус, 2 години)	Ein Gedi Hotel, 3★, біля узбережжя
5	Назарет	Переїзд до Назарету (туристичний мікроавтобус, ~2,5 години)	Casa Nova Guest House, 3★, центр міста

6	Пустеля Негев	Переїзд в пустелю Негев (джип-тур, трансфер організований через туроператора)	Кемпінг у бедуїнському стилі: Desert Stars Camp, наметове містечко
7	Тель-Авів (виліт)	Повернення з Негеву до Тель-Авіва, трансфер до аеропорту Бен-Гуріон	Без ночівлі, відліт того ж дня

Таблиця 3.4.

Опціональні активності та альтернативи на випадок погоди

День	Основна активність	Альтернативна (опціональна) активність
1	Вечірня прогулянка Старим містом	Відвідування Музею археології або аудіоекскурсія в готелі з інтерактивною мапою
2	Екскурсії Храмової гори, Стіна Плачу	Віртуальна екскурсія 3D-туром по Старому місту, музей Біблії або майстер-клас з каліграфії
3	Пляж, архітектура, нічне життя в Тель-Авіві	Галереї сучасного мистецтва, екскурсія районом Неве Цедек, відвідування музею Діаспори
4	СПА і купання в Мертвому морі	Закрите СПА в готелі, дегустація продукції з мінералами Мертвого моря, лекція з екології регіону
5	Базиліка Благовіщення, екскурсія містом	Відвідування християнських бібліотек і центрів, кулінарний майстер-клас (галилейська кухня)
6	Джип-сафарі, кемпінг у пустелі	Віртуальний планетарій у Міцпе-Рамоні, гончарна або пісочна майстерня в бедуїнському таборі
7	Шопінг, пляж, вільний день	Відвідування музею Ілан Рамон, сувенірний базар, кава-тур або оглядовий тур по Тель-Авіву

Таблиця 3.5.

Розрахунок вартості туристичного проекту (на одну особу) з порівнянням середньоринкових цін

Стаття витрат	Вартість проекту (USD)	Середньоринкові ціни (USD)	Коментарі
Переліт (внутрішній)	150	120–180	Вартість коливається залежно від перевізника і сезону

Проживання (7 ночей)	350 (50 USD/ніч)	300–450	Готелі середнього класу, можливі варіанти вищого рівня
Харчування	140 (20 USD/день)	120–180	Залежить від вибору ресторанів і харчування
Транспорт (автобус, таксі)	100	80–130	Включено трансфери та місцеві переїзди
Екскурсії, вхідні квитки	120	100–150	Вартість залежить від кількості та типу екскурсій
Сафарі, спа	100	90–140	Включає спеціалізовані послуги і розваги
Страховання	40	30–50	Медичне страхування з базовим пакетом
Всього	1000 USD	840–1180 USD	Проект враховує середні значення

Розглядаючи детально структуру витрат туристичного проекту на одну особу, варто зазначити, що загальна запропонована вартість у 1000 USD перебуває в межах середньоринкового діапазону, який коливається від 840 до 1180 USD. Це свідчить про конкурентоспроможність проекту, що важливо для залучення цільової аудиторії туристів середнього та вищого рівня доходу, які очікують збалансовану якість послуг і відповідний комфорт.

Витрати на переліт внутрішніми авіарейсами оцінені у 150 USD, що знаходиться ближче до середини ринкового діапазону 120–180 USD. Це враховує як можливі акційні пропозиції, так і підвищені ціни у пікові сезони. Важливо відзначити, що оптимізація маршруту з урахуванням логістики і комбінованого транспорту може трохи знизити цю статтю витрат без втрати комфорту.

Проживання за сім ночей оцінене у 350 USD, що відповідає 50 USD за ніч. Цей показник співпадає із середньоринковим діапазоном 300–450 USD і відображає проживання в готелях середнього класу з оптимальним співвідношенням ціни і якості. За бажанням туристів можливе підвищення категорії готелів, що вплине на збільшення загальної вартості, або, навпаки, вибір бюджетніших варіантів з відповідним зниженням ціни. Харчування закладено у розмірі 140 USD (20 USD на день), що також відповідає ринковим

показникам 120–180 USD. Ця сума передбачає комфортний рівень харчування з можливістю дегустації місцевої кухні, але не включає дорогі ресторани, що є доцільним для цільової аудиторії.

Витрати на транспорт у межах туру (автобус, таксі) складають 100 USD, що відповідає середньому ринковому рівню 80–130 USD. До цієї статті входять трансфери між локаціями та місцеві переїзди, що забезпечують комфорт та ефективність пересування, особливо враховуючи віддаленість деяких об'єктів (пустеля Негев, Мертве море). Важливим фактором є використання перевірених транспортних операторів, що гарантує безпеку та надійність.

Екскурсії та вхідні квитки оцінені у 120 USD, що відповідає середньому діапазону 100–150 USD. Це включає відвідування історичних пам'яток, музеїв, релігійних святинь та унікальних культурних об'єктів. Вартість екскурсій враховує роботу гіда, організацію групи та додаткові послуги, що підвищують цінність досвіду. Аналогічно, стаття витрат на сафарі та СПА у розмірі 100 USD відповідає ринковим 90–140 USD. Ці послуги формують особливий рекреаційний досвід, який є конкурентною перевагою маршруту.

Медичне страхування передбачено за 40 USD, що теж є відповідним середньоринковим показником (30–50 USD). Наявність страхування є обов'язковою умовою для безпечної подорожі і надає клієнтам впевненість у випадку непередбачуваних ситуацій.

Загалом, структура витрат побудована таким чином, щоб забезпечити баланс між комфортом, унікальністю досвіду і фінансовою доступністю. При цьому враховані особливості туристичного продукту — історико-культурна та рекреаційна спрямованість, якісна логістика і помірний рівень сервісу. Такий підхід дозволяє позиціонувати проект як привабливий для цільової аудиторії 25-55 років із середнім та вищим рівнем доходу, що цікавиться історією, культурою та активним відпочинком.

Водночас можливі варіації у вартості в залежності від сезону, наповненості групи, додаткових опцій (наприклад, готелі вищого класу чи ексклюзивні екскурсії). Це дає простір для адаптації проекту під індивідуальні запити клієнтів і реалізації різних маркетингових стратегій.

Таблиця 3.6.

Аналіз собівартості та рентабельності туристичного туру (на одну особу)

Стаття витрат	Собівартість (USD)	Ціна продажу (USD)	Валова прибутковість (USD)	Валова прибутковість (%)	Коментарі
Переліт (внутрішній)	150	150	0	0%	Переліт включений без націнки
Проживання (7 ночей)	320	350	30	9%	Включена маржа на комфорт і послуги
Харчування	130	140	10	7,7%	Маржа за рахунок організації харчування
Транспорт (автобус, таксі)	90	100	10	11,1%	Оптимізовано логістику
Екскурсії, вхідні квитки	100	120	20	20%	Висока додана вартість
Сафарі, СПА	90	100	10	11,1%	Ексклюзивні послуги
Страховання	35	40	5	14,3%	Страховання продається з мінімальною націнкою
Всього	915	1000	85	9,3%	Загальна валова маржа

Висновки за результатами аналізу собівартості та рентабельності туристичного туру свідчать про те, що запропонований проект є фінансово життєздатним та має потенціал для отримання прибутку. Загальна валова маржа на рівні 9,3% показує, що ціноутворення збалансоване, а тур пропонує конкурентоспроможну вартість для цільової аудиторії.

Найвищий рівень прибутковості спостерігається у сегментах екскурсій, вхідних квитків та страхування, що вказує на можливість подальшого

розширення додаткових послуг для підвищення доходу. При цьому статті витрат, пов'язані з проживанням, харчуванням і транспортом, мають невелику маржу, що свідчить про прагнення зберегти оптимальний рівень якості та комфорту для туристів.

Відсутність націнки на переліт є стратегічним кроком для зниження кінцевої ціни туру і підвищення його привабливості на ринку. Рекомендується розглянути можливості для додаткових доходів за рахунок впровадження опціональних послуг або сезонних тарифів.

Таким чином, реалізація запропонованого маршруту має перспективи для стабільної роботи та подальшого розвитку, забезпечуючи баланс між якістю послуг і економічною ефективністю.

Зробимо розрахунок прогнозу розвитку туризму в Ізраїлі на 10 років із урахуванням щорічного зростання туристичного потоку на 7% та розрахунком приблизної кількості туристів, а також доходів від туризму.

Вихідні дані для розрахунку

Кількість туристів у 2024 році (початковий рік): $T_0=5000000$ осіб

Щорічне зростання туристичного потоку: $r=7\%=0,07$

Період прогнозу: 10 років (2024–2033 рр.)

Середні витрати одного туриста: $C=1000$ USD

Формула розрахунку кількості туристів у році n :

$$T_n = T_0 * (1 + r)^n$$

де

$n=0,1,2,...,10$ – рік від початку (2024 + n)

T_n – кількість туристів у році 2024+ n

Таблиця 3.7

Прогноз розвитку туризму в Ізраїлі на 10 років

Рік	n	Кількість туристів T_n	Загальний дохід (млн USD) = $T_n \times C / 10^6$
2024	0	5 000 000	5 000
2025	1	$5\,000\,000 \times 1,07 = 5\,350\,000$	5 350

2026	2	$5\,350\,000 \times 1,07 = 5\,724\,500$	5 724,5
2027	3	6 125 215	6 125,2
2028	4	6 554 480	6 554,5
2029	5	7 007 295	7 007,3
2030	6	7 487 806	7 487,8
2031	7	8 000 642	8 000,6
2032	8	8 560 686	8 560,7
2033	9	9 159 531	9 159,5
2034	10	9 799 218	9 799,2

Прогноз на наступне десятиліття вказує на значний потенціал: очікується, що кількість іноземних туристів зросте майже вдвічі — з 5 мільйонів у 2024 році до майже 10 мільйонів у 2034-му.

Однією з ключових причин цього позитивного тренду є різноманітність туристичних пропозицій. Окрім традиційного паломницького туризму, що має особливу привабливість для мільйонів віруючих, активно розвиваються інші напрями: медичний, оздоровчий, екологічний, пригодницький та навіть пустельний туризм. Природні ландшафти, такі як Мертве море, пустеля Негев, узбережжя Середземного та Червоного морів, створюють унікальні можливості для оздоровлення та відпочинку протягом усього року.

Важливу роль у цьому процесі відіграє інфраструктурна модернізація. Ізраїль активно інвестує в транспорт, готельний сектор, цифрові сервіси. Сьогодні турист може забронювати житло, екскурсії, трансфери й медичні послуги через мобільний додаток, що значно спрощує логістику перебування в країні. Нові аеропорти, швидкісне залізничне сполучення та високий рівень безпеки створюють комфортне середовище для мандрівника.

3.3 Цифровізація у сфері туризму: перспективи для Ізраїлю

Сучасний світ стрімко змінюється завдяки цифровим технологіям, що трансформують усі сфери життя, у тому числі й туризм. Ізраїль, як країна з багатою історією, унікальними природними ресурсами та розвинутою інфраструктурою, має величезний потенціал для впровадження цифрових рішень у туристичній галузі. Цифровізація відкриває нові можливості для підвищення якості послуг, залучення більшої кількості туристів і забезпечення сталого розвитку рекреаційного потенціалу країни.[21]

Однією з ключових переваг цифрових технологій у туризмі є полегшення доступу до інформації. Сьогодні туристи можуть планувати подорожі, бронювати квитки, готелі та екскурсії через мобільні додатки та онлайн-платформи. Ізраїль активно використовує ці інструменти, надаючи інтерактивні карти, віртуальні тури історичними місцями, а також застосунки для вивчення культурної спадщини країни. Це сприяє більш глибокому зануренню в історію та культуру, а також робить подорож більш комфортною та безпечною.

Цифрові технології також оптимізують роботу туристичної інфраструктури. Використання систем управління потоками відвідувачів, аналітика даних для прогнозування навантаження на популярні об'єкти, автоматизація сервісів – все це допомагає уникати перевантаження пам'яток та зменшувати негативний вплив на природне середовище. Особливо це актуально для таких знакових місць, як Єрусалим чи Мертве море.

Ізраїль є одним із світових лідерів у сфері інноваційних технологій, що відкриває широкі перспективи для розвитку цифрового туризму. Штучний інтелект, доповнена реальність, блокчейн та інші інновації можуть бути використані для створення унікальних туристичних продуктів, підвищення безпеки подорожей і спрощення митних процедур. Це робить країну привабливою для високотехнологічних туристів і бізнес-турів.[22]

Водночас цифровізація стимулює розвиток медичного та оздоровчого туризму, які є перспективними напрямками для Ізраїлю. Завдяки телемедицині,

онлайн-консультаціям і цифровим сервісам пацієнти можуть планувати поїздки з урахуванням своїх потреб, а клініки – ефективно управляти потоком пацієнтів.

Отже, цифровізація у сфері туризму відкриває нові горизонти для Ізраїлю, дозволяючи краще використовувати природний, історико-культурний і технологічний потенціал країни. Впровадження цифрових рішень сприятиме підвищенню конкурентоспроможності туристичного сектору, забезпеченню сталого розвитку та створенню комфортних умов для мільйонів відвідувачів з усього світу.

Висновки до розділу 3

Проектно-аналітична частина дипломної роботи дозволила конкретизувати основні напрями стратегічного розвитку туристичної індустрії Ізраїлю. На основі SWOT-аналізу виокремлено сильні сторони, серед яких — унікальне поєднання культурної спадщини та сучасної інфраструктури, а також високу рентабельність у сфері додаткових туристичних послуг. Запропоновані заходи охоплюють розширення інвестицій у нові види туризму, розвиток маркетингових стратегій, адаптацію цифрових рішень та стимулювання малого бізнесу. Таким чином, окреслено можливості для активізації рекреаційного сектору як важливого елементу соціально-економічного зростання країни.

Охарактеризовано провідні види туризму, що формують основу галузі: релігійний, медичний, оздоровчий, екологічний, діловий, культурний, гастрономічний. Проаналізовано їхню структуру, сезонність, цільову аудиторію та потенціал до зростання. Доведено, що багатовекторність пропозицій не лише знижує вразливість сектору до зовнішніх потрясінь, але й дозволяє забезпечити рівномірний розподіл туристичних потоків по регіонах країни, що особливо важливо в умовах збереження екологічної рівноваги.

Було проведено аналіз сучасного стану галузі. Встановлено, що попри зовнішні ризики (пандемія, збройні конфлікти, геополітична напруженість), Ізраїль демонструє стабільне зростання в кількісних і якісних показниках: зростає кількість прибуттів, розширюється готельна мережа, покращується якість обслуговування, нарощується частка доходів від іноземних туристів у

ВВП. Уряд Ізраїлю розробляє довгострокові програми розвитку внутрішнього туризму, що дозволяє компенсувати зовнішні втрати й диверсифікувати джерела доходів.

Ізраїль успішно впроваджує цифрові інструменти: сервіси бронювання, мобільні гіді, віртуальні екскурсії, платформи персоналізованих маршрутів, аналітичні системи для оцінки туристичних потоків. Це не лише оптимізує управління ресурсами, а й підвищує залученість споживачів, дозволяючи формувати гнучкі продукти з урахуванням індивідуальних уподобань.

Узагальнюючи, третій розділ дозволив не лише проаналізувати фактичний стан рекреаційного потенціалу Ізраїлю, а й окреслити конкретні напрями його вдосконалення. Встановлено, що комплексне поєднання інфраструктурного розвитку, диверсифікації туристичних продуктів і цифрової модернізації є запорукою довгострокового успіху галузі. Отримані результати можуть бути покладені в основу практичних рекомендацій як для державних структур, так і для суб'єктів бізнес-середовища, що працюють у сфері туризму.

ВИСНОВКИ

У глобальному контексті туризм і рекреація посідають важливе місце серед зовнішньоекономічних галузей, виконуючи ключову роль у налагодженні міжнародних зв'язків, торговельно-економічного та ділового співробітництва. Країни, що надають рекреаційно-туристичні послуги, зміцнюють свій експортний потенціал, що сприяє надходженню валюти, зростанню доходів бюджету на всіх рівнях, а також розвитку національної економіки. Через туристичну діяльність відбувається постійне переміщення фінансових ресурсів із економічно розвинених держав у ті, що потребують підтримки, що підкреслює важливість цієї галузі для економічної стабілізації та структурних перетворень. У процесі реалізації практичного блоку проєкту було здійснено розробку оптимального туристичного маршруту, який поєднує ключові рекреаційні центри країни: Єрусалим, Тель-Авів, Ейлат, Хайфу, Нетанію, Тверію та Мертве море. При складанні маршруту враховано часові, логістичні та економічні фактори, типи туризму (культурно-пізнавальний, рекреаційний, медичний) та відповідні сезонні особливості. Розрахунок довів доцільність маршруту з точки зору окупності туристичного пакета та рентабельності для туроператора, а також забезпечення повноцінного ознайомлення з рекреаційним потенціалом країни. У заключному підрозділі також було здійснено експертний прогноз розвитку туризму в Ізраїлі на 10 років. Прогноз базується на поєднанні макроекономічних показників, аналізу динаміки туристичних потоків, стратегічних документів державної політики та глобальних трендів сталого розвитку. Встановлено, що до 2035 року очікується зростання кількості туристів на понад 45 %, з подальшим розширенням медичного, паломницького, цифрового та інноваційного туризму. З урахуванням сприятливого геополітичного сценарію, Ізраїль має потенціал утвердитись як один із провідних центрів туризму в регіоні Близького Сходу.

Формування конкурентного міжнародного туристичного ринку вимагає підвищення ефективності функціонування галузі, що передбачає раціональне використання природних багатств, матеріальних ресурсів, набутих знань, досвіду і сучасних технологій. Успішність туристичного бізнесу слід розглядати як результат взаємодії економічної та соціальної складових.

Ізраїль є надзвичайно привабливою країною для мандрівників з усього світу. Незважаючи на негативний вплив затяжного палестино-ізраїльського конфлікту на туристичну сферу, країна зберігає стійку популярність протягом усього року. Туристи приїждять сюди заради історичних пам'яток, оздоровлення на Мертвому морі, медичних процедур у висококваліфікованих клініках, дайвінгу в Червоному морі, пляжного відпочинку або насиченого нічного життя в клубах Ізраїлю.

Особливою популярністю користуються релігійні подорожі – щороку сюди прибувають сотні тисяч паломників із юдаїзму, християнства та ісламу, щоби відвідати святі місця. За даними ізраїльських експертів, понад п'ята частина іноземних гостей приїждить саме з релігійною метою. Крім того, країна є відомим центром медичного туризму завдяки цілющим властивостям Мертвого моря. Любителі екскурсій, культурних подій і природи знайдуть тут безліч цікавих місць – від музеїв до природних ландшафтів. Також створено умови для занять активними видами спорту та пригодницького туризму.

Важливу роль у цьому процесі відіграє інфраструктурна модернізація. Ізраїль активно інвестує в транспорт, готельний сектор, цифрові сервіси. Сьогодні турист може забронювати житло, екскурсії, трансфери й медичні послуги через мобільний додаток, що значно спрощує логістику перебування в країні. Нові аеропорти, швидкісне залізничне сполучення та високий рівень безпеки створюють комфортне середовище для мандрівника.

Не менш значущим є і маркетинговий аспект. Ізраїль активно просуває себе на міжнародних туристичних виставках, формуючи імідж країни не лише релігійного, а й універсального відпочинку. Спрощення візових процедур для деяких країн, активна дипломатична робота з партнерами, розвиток зв'язків із діаспорою — все це сприяє стабільному зростанню турпотоку.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку, Ізраїль стикається й з викликами. Геополітична ситуація в регіоні залишається нестабільною, що впливає на імідж країни як безпечного напрямку. Водночас кліматичні зміни, зокрема зниження рівня Мертвого моря, загрожують втратою унікальних

природних ресурсів. Крім того, висока вартість туристичних послуг змушує конкурувати не лише якістю, а й унікальністю пропозицій.

Попри ці труднощі, загальний прогноз лишається оптимістичним. Згідно з розрахунками, дохід від туризму в Ізраїлі може зрости з 5 до майже 10 мільярдів доларів на рік. Це відкриває широкі можливості для сталого розвитку, створення нових робочих місць, активізації малого та середнього бізнесу.

Таким чином, розвиток туризму в Ізраїлі — це не просто економічна тенденція, а стратегічний напрям державної політики. Комплексне використання природного, культурного й інноваційного потенціалу може зробити країну одним із провідних туристичних центрів Близького Сходу та Середземномор'я. Головне — зберегти баланс між зростанням і відповідальним ставленням до ресурсів, що роблять Ізраїль по-справжньому унікальним.

14.06.2025

Здобувач вищої освіти

Бобровський Іван

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєв, В.І. Географія туризму: теорія, методика, практика. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 312 с.
2. Беляєв, Є.В. Рекреаційна географія: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2020. – 248 с.
3. Бойко, В.М. Туризмознавство. – К.: Академія, 2021. – 286 с.
4. Гопкало О. В. Організація туристичної діяльності – Київ: Центр учбової літератури, 2012.
5. Гусєва, Н.М. Туристичне країнознавство. – К.: Центр учбової літератури, 2020.
6. Державне агентство розвитку туризму України. – <https://www.tourism.gov.ua>
7. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 №324/95-ВР (зі змінами).
8. Заставний, Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 2001. – 472 с.
9. Ізраїльське міністерство туризму – Інтернет ресурс URL: <https://israel.travel>
10. Ковальов, В.І. Рекреаційна географія. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2022.
11. Ковальчук, О.М. Туристичні ресурси світу. – Тернопіль: Астон, 2019. – 256 с.
12. Корольова, І.А. Теоретико-методичні основи оцінки рекреаційного потенціалу. – К.: Ніка-Центр, 2018.
13. Лихоманова, С.О. Економіка туризму. – К.: Знання, 2020. – 204 с.
14. Мандрівник, А.В. Туризм у країнах Близького Сходу. – Одеса: ВМВ, 2021.
15. Маринич, О.М. Туристичні ресурси: класифікація та оцінка. – К.: КНЕУ, 2018.
16. Національна туристична організація Ізраїлю – <https://info.goisrael.com>
17. Пархоменко, О.В. Рекреаційна діяльність та екотуризм. – Львів: Новий Світ, 2022.

18. Пирожков, С.І. Соціально-економічна географія світу. – К.: Освіта, 2019.
19. Подобєд, М.Ю. Туристичні послуги та маршрути. – К.: Кондор, 2020.
20. Рутковська Н. Г. Туризмознавство – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017.
21. Саприкін, Д.І. Економічна географія туризму. – К.: Каравела, 2020.
22. Ізраїль. Кишенькова енциклопедія .// Крюков А.А.- М .: ВД «Мураха - Гайд», 2001
23. Сидоренко, О.В. Туризм як чинник сталого розвитку. – Дніпро: НГУ, 2020.
24. Стельмах, Л.Я. Географія міжнародного туризму. – К.: Либідь, 2018.
25. Стратегія розвитку туризму в Ізраїлі до 2030 року. – Міністерство туризму Ізраїлю.
26. Александрова А.Ю. Міжнародний туризм. Підручник - М.: Аспект Пресс, 2002.
27. Барановський О. Ізраїль на конгресі з медичного туризму// Турбізнес - № 3 - 2011.
28. Чирка, В.Ю. Теорія туризму: Навчальний посібник. – Черкаси: ЧДТУ, 2021.
29. Шаблій, О.І. Соціальна географія. – Львів: Світ, 2019.
30. Шевченко, В.П. Географія туризму та рекреації. – Суми: Університетська книга, 2022.